

Europäisches
Patentamt
European
Patent Office
Office européen
des brevets

Milieurapport 2019

Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1221/2009 van het Europees Parlement en de Raad en Verordening (EU) 2017/1505 en (EU) 2018/2026 van de Commissie

Inhoud

1.	Milieubeleid	7
2.	Het Europees Octrooibureau	9
2.1	EOB München	10
2.2	EOB Den Haag	13
2.3	EOB Berlijn	17
2.4	EOB Wenen	20
3.	Milieubeheersysteem	22
3.1	Structuur en verantwoordelijkheden	22
3.2	Naleving van bindende verplichtingen	24
4.	Strategisch Plan 2023 en de milieudoelen van het EOB	25
5.	Directe milieuaspecten	27
5.1	Overzicht van alle vestigingen	28
5.2	Energie	31
5.3	Water/afvalwater	36
5.4	Afval	37
5.5	CO ₂ -emissies	39
5.6	Papierverbruik	44
6.	Indirecte milieuaspecten	47
7.	Activiteiten ter ondersteuning van SP2023	49
7.1	Energie	50
7.2	Water	51
7.3	Afval	52

7.4	CO ₂ -emissies	53
7.5	Papierverbruik	53
7.6	Communicatie	54
7.7	Inkoop	55
7.8	Overige	56
8.	Bijlage	57
8.1	Evaluatie van directe milieuaspecten	57
8.2	Evaluatie indirecte milieuaspecten	60
8.3	Kernindicatoren volgens EMAS	61

Samenvatting

Het EOB streeft ernaar om duurzaamheid te verbeteren en zijn milieuvoetafdruk te verminderen. In 2009 hebben we gekozen voor het milieubeheer- en milieu-auditsysteem EMAS¹ (Eco-Management and Audit Scheme) als het overkoepelende kader voor het minimaliseren van onze milieu-impact en het cultiveren van een duurzame werkomgeving voor medewerkers. Duurzaamheid van organisaties is echter een gebied waarvoor geen uniforme aanpak bestaat.

Verder kijkend dan de aanvankelijk geboekte successen betekent dat we steeds blijven zoeken naar oplossingen die uniek zijn voor onze sector en innovatieve manieren vinden om onze duurzaamheid te verbeteren. In 2019 stelde het EBO wederom ambitieuze doelen op voor besparingen bij de consumptie van energie, water en papier, het verbeteren van het recyclingpercentage, het verminderen van CO₂-emissies en het gebruik van hernieuwbare energie en biologische voeding verhogen. Vergeleken met 2018 hebben we aanzienlijke besparingen kunnen bereiken bij het verbruik aan warmte-energie (-19,2%), de productie van restafval (-29,2%) en de CO₂-uitstoot (-24,2%).

De volgende fase op weg naar verbeterde duurzaamheid staat in het Strategische Plan 2023 van het EOB beschreven. Voor Doel 1 "**Een betrokken, goed geïnformeerde en samenwerkende organisatie opbouwen**" zijn onderhouds- en renovatieprojecten gepland om de toestand en duurzaamheid van onze gebouwen te verbeteren en tegelijk de kosten te drukken.

Met energiezuinige, moderne gebouwen zal het EOB zijn milieu-impact verminderen door de opname van energie en de CO₂-uitstoot te verlagen. We streven ernaar om voor al onze gebouwen een uitstekende BREEAM²-certificering te behalen. Om milieuvriendelijk vervoer voor onze medewerkers te ondersteunen, hebben we 2019 fietsenstallingen en laadpalen voor elektrische auto's geïnstalleerd en we plannen om deze voorzieningen in 2020 verder uit te breiden.

---

¹ Overeenkomstig Verordening (EG) nr. 1221/2009 van het Europees Parlement, de Raad en Verordening (EU) 2017/1505 van de Commissie en Verordening (EU) 2018/2026 van de Commissie.

² BREEAM (Building Research Establishment Environmental Assessment Method) is een toonaangevende methode voor het plannen van projecten, infrastructuur en gebouwen. Hierbij wordt de waarde van beter presterende activa tijdens de levensduur van de gebouwde omgeving erkend en weerspiegeld, van nieuwe tot tijdens gebruik gerenoveerde gebouwen.

Tevens hebben we nieuwe projecten gelanceerd voor minder papierverbruik, groene IT en toepassen van milieubeheersystemen, die gebundeld zijn onder Doel 5 **"Zorgen voor duurzaamheid op de lange termijn."** Al deze projecten sluiten aan bij ons langetermijndoel om onze CO₂-uitstoot terug te dringen.

In de toekomst zal het EOB de milieu-impact van zijn activiteiten aan de hand van een reeks duidelijke Key Performance Indicators (KPI's) controleren en zich sterk blijven inzetten voor een duurzame toekomst.

EMAS bij het EOB³

Het EOB in 2019:

... had
6.608 medewerkers

... beschikte over een totaal bruto vloeroppervlak van
723.499 m²

... had een koolstofvoetafdruk van
6.651 t CO₂e

Vergeleken met 2018 heeft het EPO ...

... het verbruik aan warmte-energie verminderd met
19,2% en 7,5 m kWh

... het stroomverbruik verminderd met
4,3% en 1,7 m kWh

... het waterverbruik verminderd met
6,2% en 7.432 m³

... de productie van restafval verminderd met
29,2% en 163 t

... de CO₂-uitstoot verminderd met
24,2% en 2.124 t CO₂e

... het papierverbruik verhoogd met
1,2% en 1,4 m vellen papier

³ Het aantal medewerkers en totale bruto vloeroppervlak voor het EOB in zijn geheel. Alle andere gegevens hebben uitsluitend betrekking op onze EMAS-gecertificeerde sites (zie hoofdstuk 2). De koolstofvoetafdruk van het EOB wordt berekend aan de hand van emissies veroorzaakt door zakenreizen (lucht en spoor), verwarmingsenergie, elektriciteit en hoeveelheid bijgevoerd koelmiddel in airconditioningsystemen. Op het tijdstip waarop dit rapport werd samengesteld, waren de cijfers voor de warmte-energie en het waterverbruik voor 2019 voor de locatie Berlijn niet beschikbaar; daarom werden de cijfers van 2018 als indicatie gebruikt.

1. Milieubeleid

In 2009 werd het nieuwe milieubeleid van het EOB door de directeur goedgekeurd. Ons milieubeleid omvat een strategisch kader voor alle EOB-activiteiten en onderstreept dat wij als organisatie grote waarde hechten aan de bescherming van het milieu. Het beleid is bindend voor alle afdelingen van het EOB. De hoogste leiding heeft toegezegd ervoor te zullen zorgen dat het op alle afdelingen goed wordt begrepen en toegepast.

Definitie

Het EOB verbruikt veel energie voor verwarming en elektrische energie. Daarnaast gebruikt het EOB veel water en papier, en genereert het afval en CO₂-emissies. We zijn deze problemen te lijf gegaan door de invoering van een milieubeheersysteem dat voldoet aan de eisen van het milieubeheer- en milieu-auditsysteem EMAS.

Om onze ecologische prestaties te verbeteren, evalueren we continu de effecten die onze activiteiten op het milieu hebben. We stellen doelen op en formuleren gewenste waarden voor de lange termijn die periodiek worden beoordeeld door de KPI's in onze Balanced Score Card te beoordelen.

Principes en doelstellingen

Met ons milieubeleid verplichten we ons tot het volgende:

- Bevorderen van een verantwoord milieubesef binnen het EOB en communiceren en toepassen van dit beleid op alle niveaus
- Minimaliseren van het verbruik van energie, water, papier en andere hulpbronnen
- Minimaliseren van afval en milieuverontreiniging
- Naleven van relevante milieuwetten, managementvoorschriften en andere vereisten
- Faciliteren van gepaste hulpbronnen om aan de verplichtingen van ons milieubeleid te kunnen voldoen
- Bevorderen van lokale milieubeschermende initiatieven en milieuprogramma's, en stimuleren van actieve deelname daaraan
- Uitdragen van dit beleid naar belanghebbenden

Omdat we van mening zijn dat iedere medewerker medeverantwoordelijkheid draagt om de nagestreefde bescherming van het milieu optimaal te realiseren, bieden we passende trainingen, advies en informatie en stimuleren medewerkers om nieuwe ideeën voor de effectieve invoering van het milieubeleid te ontwikkelen.

In 2015 gaf de directeur van het EOB zijn goedkeuring aan een aanvullend document voor het milieubeleid dat daarmee in de jaarlijkse begroting is verankerd en de betrokkenheid van het topmanagement waarborgt. De belangrijkste onderdelen van deze nieuwe structuur zijn:

- een kader voor alle milieuactiviteiten
- opneming van EMAS-projecten in de gewone, jaarlijkse begroting
- een duidelijke inzet van het topmanagement van het EOB ten aanzien van milieuonderwerpen
- een uitvoerig milieurapport waarin de EMAS-milieuverklaring is opgenomen
- de benoeming van extra milieucoördinatoren voor alle relevante afdelingen binnen het EOB
- de evaluatie van het milieubeleid in 2020

2. Het Europees Octrooibureau

Het Europees Octrooibureau (EOB) is met bijna 7.000 werknemers de op één na grootste internationale organisatie van Europa. Het EOB heeft zijn hoofdkantoor in München en heeft vestigingen in Den Haag, Berlijn, Wenen en Brussel. Sinds 2009 zijn alle locaties van de organisatie volgens het milieubeheer- en milieu-auditsysteem EMAS gecertificeerd, op Brussel na (omdat deze vestiging zo klein is).

De volgende locaties van het EOB zijn volgens EMAS gevalideerd:

- EOB München I (Isar-gebouw), Duitsland
Bob-van-Bentham-Platz 1, 80469 München
- EOB München II (PschorrHöfe 1–8), Duitsland
Bayerstr. 34, 80335 München
- EOB Berlijn, Duitsland
Gitschiner Str. 103, 10969 Berlijn
- EOB Den Haag I (Hoofdgebouw, Shell en Hinge), Nederland
Patentlaan 2, 2288 EE Rijswijk
- EOB Wenen, Oostenrijk
Rennweg 12, 1030 Wenen

Onze voormalige locaties Capitellum in München (EOB München III (Capitellum), Landsberger Str. 30, 80339 München), waarvan het huurcontract op 31 maart 2015 afliep, en Rijsvoort en Le Croisé in Den Haag (EOB Den Haag II (Le Croisé), Verrijn Stuartlaan 2a, 2288 EL Rijswijk en EOB Den Haag III (Rijsvoort), Visseringlaan 19–23, 2288 ER Rijswijk), waarvan het huurcontract eind oktober 2018 afliep, waren eveneens volgens EMAS gevalideerd. Alle drie locaties zijn inmiddels ontruimd en de medewerkers die hier werkten zijn naar andere locaties verhuisd. In dit rapport zijn de verbruikscijfers voor Rijsvoort en Le Croisé tot en met de datum waarop deze sites zijn ontruimd opgenomen om toch een vergelijkingsmogelijkheid te bieden.

Overeenkomstig de EMAS-verordening (EG) nr. 1221/2009, Verordening (EU) 2017/1505 van de Commissie en Verordening (EU) 2018/2026 van de Commissie publiceren we ieder jaar een milieuraapport waarin de milieugegevens en de voortgang in de milieuprestaties zijn opgenomen. Het voorliggende rapport kan op onze website worden gedownload (www.epo.org).

2.1 EOB München

Qua bruto vloeroppervlak en aantal medewerkers is München de grootste vestiging van het EOB. De staat waarin de gebouwen verkeren, is verschillend: enkele zijn ouder, bijvoorbeeld het Isar-gebouw (in gebruik sinds 1980), andere zijn nieuwer, bijvoorbeeld PschorrHöfe 7 (2005) en 8 (2008). Het Isar-gebouw en PschorrHöfe worden met stadsverwarming verwarmd. Andere faciliteiten met milieurelevantie bevinden zich hoofdzakelijk in het Isar-gebouw. Hiertoe behoren een reparatie- en timmerwerkplaats, een waterzuiveringsinstallatie en bijbehorende tanks voor zuren en logen.

Het Isar-gebouw en PschorrHöfe 1-8 beschikken over een olie- en/of vetvanger en een keuken/kantine met spoelruimte. Alle gebouwen in München hebben een (kleine) opslagruimte voor schoonmaakmiddelen en chemicaliën. Er is geen informatie waaruit kan worden afgeleid dat de bodem van de locaties in München verontreinigd is. Gevaarlijk afval bestaat hoofdzakelijk uit lege batterijen en oude tl-buizen.

Fig. 1 EOB München, Isar-gebouw

Stroomverbruik in 2013:
21.323 MWh

Stroomverbruik in 2019:
18.915 MWh

Besparing:
11%

Warmteverbruik in 2013:
21.939 MWh

Warmteverbruik in 2019:
18.047 MWh

Besparing:
18%

Tabel 1 EOB München

Vestiging/gebouw	Bruto vloeroppervlak	Netto gebouwoppervlak	Aantal werkplekken	Status
Isar-gebouw	91.400 m ²	67.847 m ²	4.420	Eigendom van EOB
PschorrHöfe 1-8	276.300 m ²	178.320 m ²		Eigendom van EOB

Fig. 2 EOB München, Isar-gebouw

Fig. 3 EOB München, PschorrHöfe

Fig. 4 EOB München, PschorrHöfe

Tabel 2 Milieuwetgeving en betreffende voorzieningen EOB München

Meest relevante onderdelen milieuwetgeving	Betreffende voorzieningen/activiteiten
Verontreinigingsvoorschriften inzake kleine en middelgrote verwarmingsinstallaties	Verwarmingsinstallatie
Watervoorschriften	Opslag van diesel, zuren en logen, gebruik van olievangers, lozing van koel- en afvalwater op de riolering
Voorschriften inzake klimaatbescherming en koelmiddelen	Koelinstallaties met ten minste 5 kg Global Warming Potential (GWP)
Voorschriften voor energie-efficiëntie in gebouwen	Energiecertificering, gebouwisolatie, energiezuinige technologieën
Voorschriften inzake gezondheid en veiligheid en inzake gevaarlijke stoffen	Risicobeoordeling, brandpreventie, eisen aan het gebruik van gevaarlijke stoffen (bijv. zuren en logen)
Afvalvoorschriften	Hergebruik/scheiding/verwijdering van verschillende soorten afval

2.2 EOB Den Haag

Den Haag is na München onze grootste vestiging. Tot voor kort waren er drie locaties in Den Haag, maar inmiddels zijn alle medewerkers verhuisd naar de nieuwe site van het Hoofdgebouw en zijn de leasecontracten van de gehuurde gebouwen Rijsvoort en Le Croisé beëindigd.

Het nieuwe Hoofdgebouw wordt gedeeltelijk verwarmd en gekoeld middels warmtepompen voor grondwater en voor de verwarming wordt voorts aardgas gebruikt. Er is geen informatie waaruit kan worden afgeleid dat de bodem van de locaties in Den Haag verontreinigd is. De vestiging is op grond van de Nederlandse wetgeving onderworpen aan het Activiteitenbesluit milieubeheer, d.w.z. een vereenvoudigde milieuvergunning.

**Stroomverbruik
in 2013:**
19.552 MWh

**Stroomverbruik
in 2019:**
19.301 MWh

Besparing:
1,3%

De bouw van het nieuwe Hoofdgebouw en het nieuwe Hinge-gebouw in Den Haag werd in 2013 begonnen en in de zomer van 2018 afgesloten en intussen zijn de werkzaamheden voor het slopen van de oude gebouwen in volle gang. De nieuwe gebouwen zijn volgens duurzame principes gebouwd, bijv. door het minimaliseren van de milieu-impact tijdens de bouwphase, aanzienlijk lager energieverbruik en een optimale en bijzonder gebruikersvriendelijke airconditioning. Het EOB heeft er vrijwillig voor gekozen om aan de certificeringscriteria van verscheidene beoordelingsnormen voor duurzaam bouwen (Bouwbesluit 2012, BREEAM) te voldoen en te streven naar een energie-efficiëntie die 20% hoger ligt dan de eisen die in het Nederlandse Bouwbesluit 2012 worden gesteld. Op de lange termijn zal van de energie die in de gebouwen nodig is, naar verwachting 15% ter plekke worden geproduceerd, bijv. door de warmte uit grondwater en door zonne-energie.

Waternverbruik
in 2013:
48.129 m³

Waternverbruik
in 2019:
35.451 m³

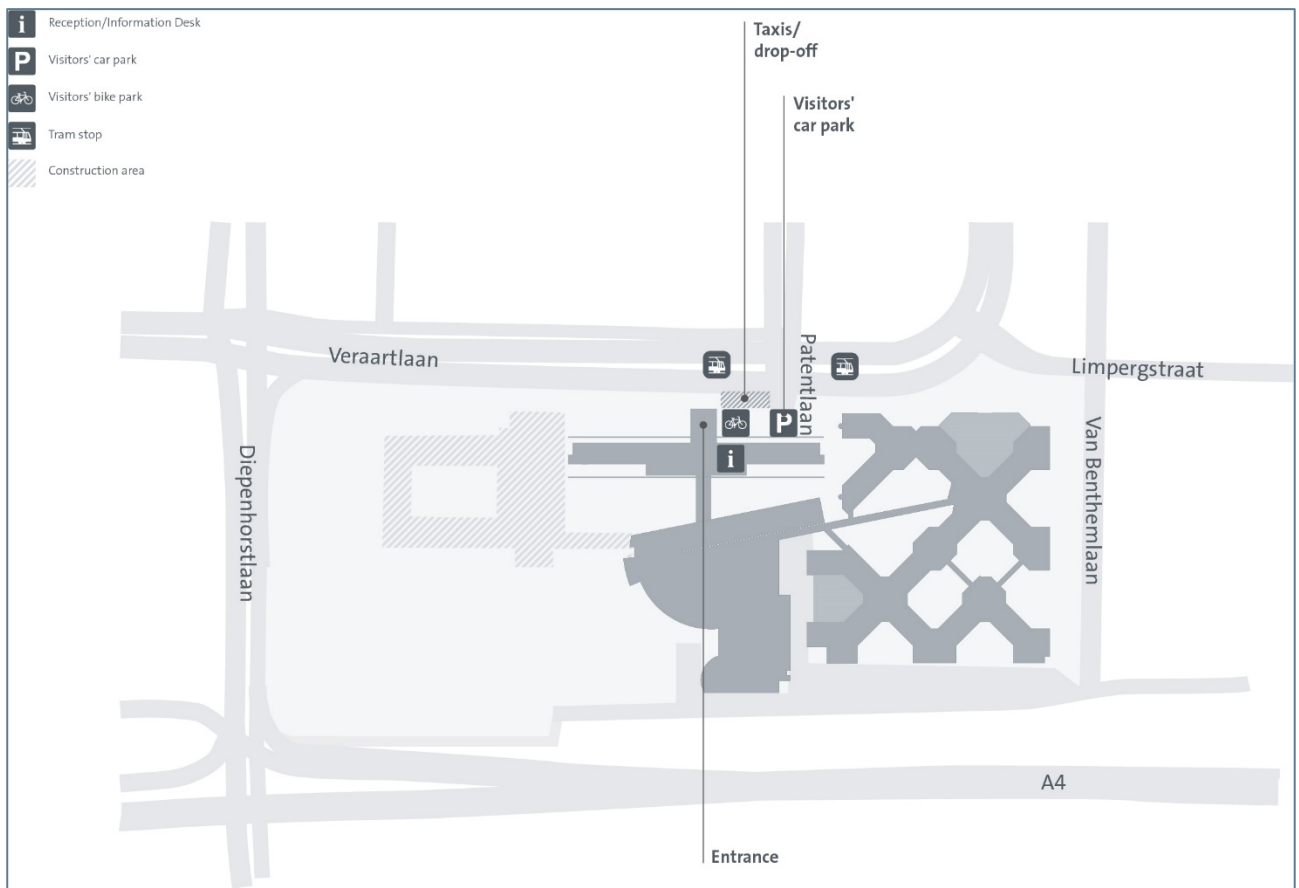
Besparing:
26%

Fig. 5 EOB Den Haag, nieuw Hoofdgebouw

Tabel 3 EOB Den Haag

Vestiging/gebouw	Bruto vloeroppervlak	Netto gebouwoppervlak	Aantal werkplekken	Status
Hoofdgebouw, Shell, Hinge	218.966 m ²	189.953 m ²	4050	Eigendom van EOB

Fig. 6 EOB Den Haag

Tabel 4 Milieuwetgeving en betreffende voorzieningen EOB Den Haag

Meest relevante onderdelen milieuwetgeving	Betreffende voorzieningen/activiteiten
Regels voor het algemene milieubeheer	Milieuvergunning, jaarlijks milieuraapport aan de gemeente Rijswijk
Verontreinigingsvoorschriften inzake verbrandingsinstallaties type B	Verwarmingssysteem (aardgas), gecontroleerd op inhouding van de emissiegrenswaarden
Watervoorschriften	Waterlozing op riolering
Voorschriften inzake gevaarlijke stoffen	Behandeling/opslag/transport van gevaarlijke stoffen, bijv. glycol (440 l op locatie), asbest; overbrengen van (mogelijk) gevaarlijk afval; vetvangers, reinigingsmiddelen (circa 400 l op locatie)
Voorschriften inzake ondergrondse opslag van gevaarlijke stoffen	Ondergrondse opslagruimte voor dieselolie (drie tanks van elk 5.000 liter en één van 4.000 liter voor stroomgenerators voor noodgevallen)
Voorschriften inzake klimaatbescherming en koelmiddelen	Koelinstallatie met minimaal 5 kg GWP (Global Warming Potential), uitvoeren van dichtheidscontroles
Afvalvoorschriften	Recycling/scheiding/afvoer van verschillende soorten afval, behandelen van gevaarlijk afval (lege batterijen, oude tl-buizen en afgewerkte olie)
Bouwvoorschriften	Bouwactiviteiten: criteria voor renovatie/verbouwing en nieuwbouw
Veiligheid en gezondheid	Passende risicobeoordeling, brandpreventie, beperkingen op bepaalde chemische stoffen, beschikbaarheid van veiligheidsbladen en handleidingen

2.3 EOB Berlijn

Het kantoor in Berlijn is gevestigd in een gebouw dat dateert uit het begin van de twintigste eeuw. De leeftijd van het pand betekent dat de isolatie en de energie-efficiëntie in sommige opzichten te wensen overlaten. De eigenaar – de *Bundesanstalt für Immobilienaufgaben* – laat regelmatig (soms aanzienlijke) structurele aanpassingen uitvoeren om de energie-efficiëntie van het gebouw te verbeteren. In 2017 werd een begin gemaakt met ingrijpende renovatiewerkzaamheden aan het gebouw ter verbetering van de energie-efficiëntie (bijv. bij de verlichting en airconditioning). De kosten voor dit werk zullen grotendeels door de eigenaar worden gedragen, terwijl het EOB bij een aantal afzonderlijke ingrepen zal bijdragen. De renovatiewerkzaamheden hebben voor een groot deel betrekking op energiebesparende maatregelen, zoals warmte-isolatie en verlichtingsregeling respectievelijk -aanpassing. De werkzaamheden zullen naar alle waarschijnlijkheid tot 2023 duren.

De milieurelevante voorzieningen zijn onder meer een verwarmingsinstallatie op gas, diverse koelinstallaties, een kleine opslagruimte voor schoonmaakmiddelen, een röntgenapparaat op de postafdeling en een keuken/kantine die door een externe dienstverlener wordt geëxploiteerd. De verantwoordelijkheid voor de bediening van de verwarmingsinstallaties in het gebouw en de koelingen in de kantine berust bij de eigenaar. De verantwoordelijkheid voor de bediening van de airconditioningsystemen in de afzonderlijke vergaderruimtes is zaak van het EOB. Volgens de eigenaar is er geen bodemverontreiniging op de locatie Berlijn.

Stroomverbruik
in 2013:
495 MWh

Stroomverbruik
in 2019:
480 MWh

Besparing:
3%

Papierverbruik
in 2013:
2.400.000
vellen

Papierverbruik
in 2019:
2.227.500
vellen

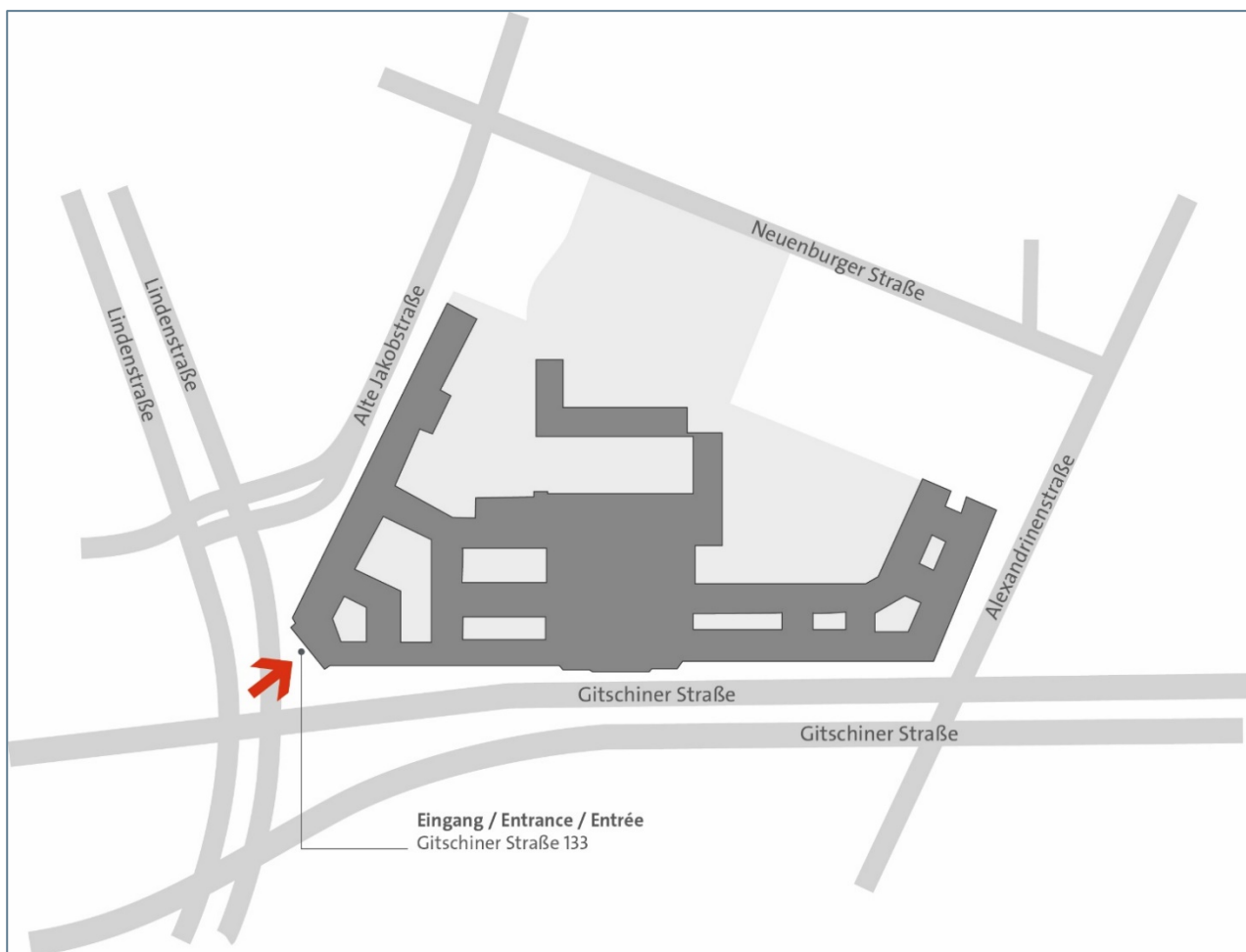
Besparing:
7%

Fig. 7 EOB Berlijn

Tabel 5 EOB Berlijn

Vestiging/gebouw	Bruto vloeroppervlak	Netto gebouwoppervlak	Aantal werkplekken	Status
EOB Berlijn	18.100 m ²	18.093 m ²	340	Gehuurd door EOB

Fig. 8 EOB Berlijn

Tabel 6 Milieuwetgeving en betreffende voorzieningen EOB Berlijn

Meest relevante onderdelen milieuwetgeving	Betreffende voorzieningen/activiteiten
Watervoorschriften	Waterlozing op riolering
Afvalvoorschriften	Recycling/scheiding/afvoer van verschillende soorten afval, behandelen van gevaarlijk afval (lege batterijen en tl-buizen)
Voorschriften voor energie-efficiëntie in gebouwen	Gebouwisolatie, energiezuinige technologieën
Voorschriften inzake gezondheid en veiligheid en inzake gevaarlijke stoffen	Risicobeoordeling, brandpreventie, beperkingen op bepaalde chemische stoffen

2.4 EOB Wenen

Wenen is de kleinste van alle vestigingen met EMAS-certificatie, zowel wat het bruto vloeroppervlak als het aantal medewerkers betreft. Het kantoor in Wenen heeft stadsverwarming. De milieurelevante voorzieningen zijn beperkt tot een kleine opslagruimte voor schoonmaakmiddelen. Er is geen informatie waaruit kan worden afgeleid dat de bodem van de locatie Wenen verontreinigd is. Lege batterijen en oude tl-buizen vormen de enige vorm van gevaarlijk afval.

Stroomverbruik
in 2013:
648 MWh

Stroomverbruik
in 2019:
531 MWh

Besparing:
18%

Fig. 9 EOB Wenen

Tabel 7 EOB Wenen

Vestiging/gebouw	Bruto vloeroppervlak	Netto gebouwoppervlak	Aantal werkplekken	Status
EOB Wenen	11.420 m ²	10.600 m ²	120	Eigendom van EOB

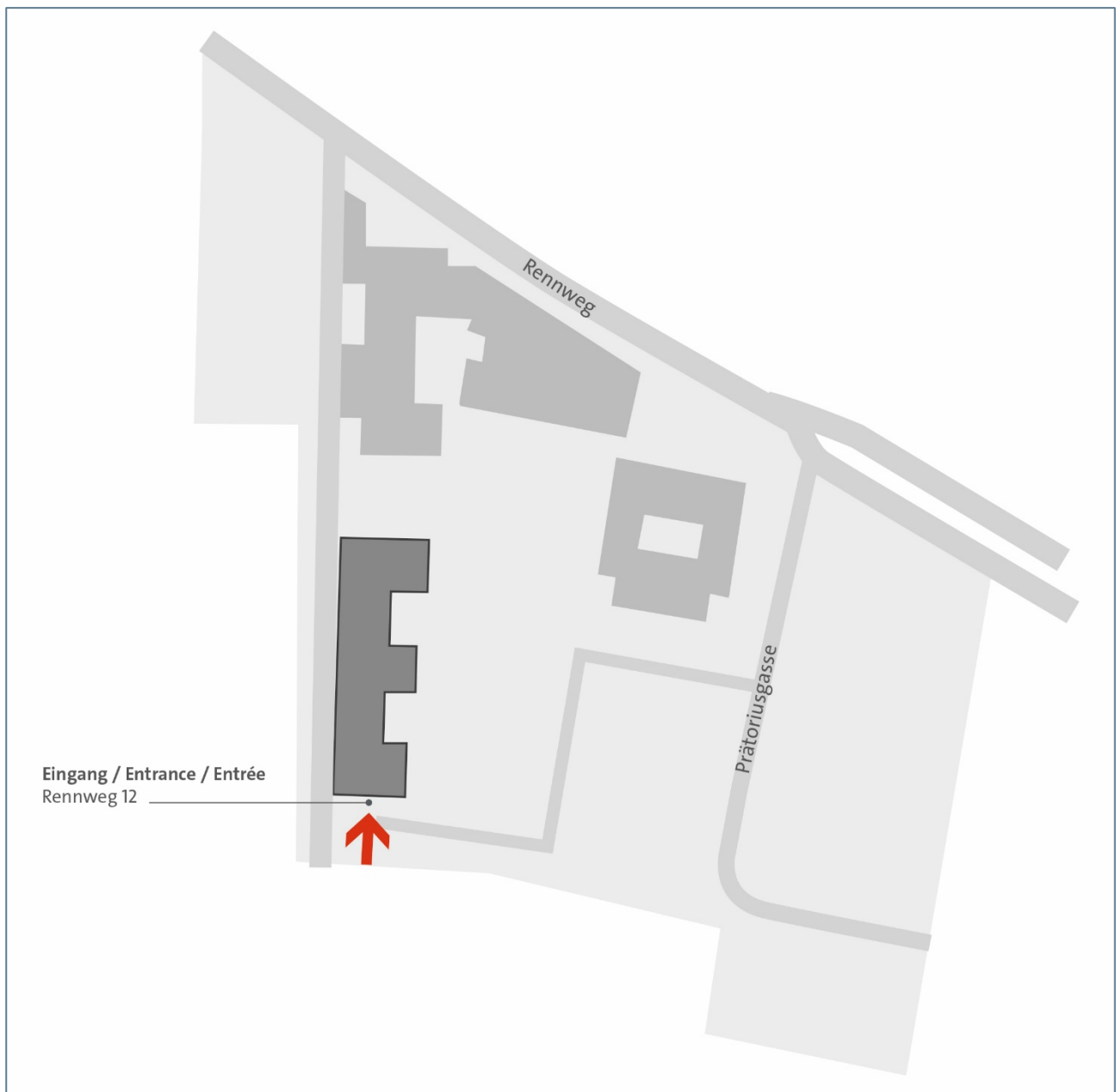

Fig. 10 EOB Wenen

Tabel 8 Milieuwetgeving en betreffende voorzieningen EOB Wenen

Meest relevante onderdelen milieuwetgeving	Betreffende voorzieningen/activiteiten
Watervoorschriften	Waterlozing op riolering
Afvalvoorschriften	Hergebruik/scheiding/verwijdering van verschillende soorten afval
Voorschriften voor energie-efficiëntie in gebouwen	Energiecertificering, gebouwisolatie, energiezuinige technologieën

3. Milieubeheersysteem

Na invoering van ons milieubeleid tien jaar geleden, hebben we een milieubeheersysteem volgens EMAS opgezet en een toonaangevende rol als milieubewuste administratieve instelling op ons genomen. Het systeem zorgt ervoor dat milieuaspecten worden geïntegreerd in al onze operationele processen en deze tevens regelmatig op mogelijke verbeteringen voor milieubescherming worden beoordeeld.

3.1 Structuur en verantwoordelijkheden

De structuur van het milieubeheersysteem wordt in ons handboek Milieubeheer beschreven dat voor alle vestigingen van toepassing is. We evalueren regelmatig onze milieucontext om relevante belanghebbenden en hun verwachtingen ten aanzien van het milieubeheersysteem te identificeren. Het systeem wordt eveneens regelmatig middels interne audits beoordeeld, waardoor een proces van voortdurende verbetering wordt gewaarborgd. Medewerkers worden aangemoedigd om zich milieuvriendelijk te gedragen. Relevante informatie wordt via het intranet en informatieschermen aan de medewerkers meegedeeld en via dit milieurapport aan het algemeen publiek beschikbaar gesteld.

Milieubeheer wordt door de Environmental Management Officer (Hoofd Milieubeheer) georganiseerd en gecoördineerd. Daarnaast beschikken alle vestigingen over specifiek op de locatie afgestemde procedures en documenten. Deze omvatten onder meer milieugegevens en het milieuprogramma, met verbeter suggesties per locatie. Het Hoofd Milieubeheer is belast met de uitvoering en de verdere ontwikkeling van het milieubeheersysteem binnen het EOB. Daarnaast heeft iedere locatie zijn eigen milieucoördinator van directoraat-generaal (DG) 4. Deze functionarissen zijn verantwoordelijk voor planning, coördinatie en bewaking van de milieuactiviteiten op de locatie en moeten ervoor zorgen dat milieuaspecten in de dagelijkse operationele activiteiten worden geïntegreerd. Ook DG 1 en DG 5 hebben een milieucoördinator die ervoor verantwoordelijk is dat milieuaspecten in de gespecialiseerde processen en milieurelevante activiteiten van de DG's worden geïntegreerd. Door de benoeming van een milieucoördinator uit elke DG wordt de implementatie van EMAS in de hele organisatie versterkt.

Het Hoofd Milieubeheer en de milieucoördinatoren vormen samen met vertegenwoordigers van Inkoop, Business Information Technology, Communicatie en de Technische Dienst het centrale milieuteam van het EOB dat ten minste twee maal per jaar voor een vergadering bijeenkomt. Een door medewerkers geïnitieerde vrijwillige milieugroep in de vestigingen München en Den Haag ondersteunt het werk van het team en vult het milieuprogramma met eigen voorstellen aan.

Fig. 11 Governancestructuur EMAS

3.2 Naleving van bindende verplichtingen

Het EMAS-systeem en de voor de verschillende kantoorgebouwen geldende milieuwetten vormen samen de externe eisen die aan het EOB en zijn milieubeheersysteem worden gesteld. Voor iedere vestiging is onderzocht welke wettelijke eisen en andere bindende verplichtingen ter plaatse gelden. De meest relevante milieuvoorschriften voor elke vestiging zijn in het vorige hoofdstuk uiteengezet. Alle bindende verplichtingen zijn gedocumenteerd in het wettenregister voor elk land waarin het EOB is gevestigd. Door het wettenregister continu te controleren en te actualiseren, zien wij wijzigingen in de milieuwetten en voeren wij nieuwe eisen uit. Daarnaast zijn alle periodieke verplichtingen van de diverse vestigingen in een lokaal register met periodieke plichten gedocumenteerd. De naleving van de wettelijke eisen wordt jaarlijks middels interne audits gecontroleerd. Kleinere afwijkingen die tijdens deze audits werden geconstateerd, worden gecorrigeerd.

4. Strategisch Plan 2023 en de milieudoelen van het EOB

In 2019 maakte het EOB zijn strategisch plan voor de periode 2019 tot 2023 bekend. In dit strategisch plan zetten we ons in voor duurzaamheid in het algemeen en in het bijzonder voor ecologische duurzaamheid. Een van onze strategische doelen is om een duurzamere organisatie te worden door onze milieuvoetafdruk te verminderen.

Onderstaande afbeelding geeft de zeven milieudoelen weer die deel uitmaken van het Strategisch Plan 2023. Alle voorgestelde verbeteringen hebben betrekking op de periode 2019-2023. Als administratieve organisatie bestaat onze milieu-impact voornamelijk uit het bedrijven van onze gebouwen, dat wil zeggen het voorzien in een moderne en gezonde werkomgeving voor onze medewerkers. Bijgevolg houden vijf van onze zeven doelen verband met het bedrijven van onze gebouwen en drie hiervan met energieverbruik. Het verminderen van het energieverbruik met 12% zal ook de door aardgas en stadsverwarming veroorzaakte CO₂-uitstoot verminderen. Bovendien zal het grotere aandeel aan hernieuwbare energie ons helpen om ons doel - het verminderen van CO₂ - te bereiken. Onze meest ambitieuze doelstelling betreft het verminderen van het papierverbruik, het enige doel dat in 2019 geen positieve ontwikkeling te zien gaf. Naar verwachting zullen we bij alle andere doelen boven verwachting presteren, vooropgesteld dat de trends op hetzelfde niveau doorgaan. Tot nu toe kunnen we enkel de cijfers van 2018 en 2019 met elkaar vergelijken. We zullen de ontwikkelingen met betrekking tot al deze doelen blijven volgen en ervoor zorgen dat deze trends doorgaan, en tevens ons papierverbruik verminderen.

Fig. 12 Milieudoelen in het Strategisch Plan 2023

5. Directe milieuaspecten⁴

De activiteiten van het EOB hebben een effect op het milieu. Overeenkomstig ons milieubeleid willen wij dit effect verminderen door toepassing van ons milieubeheersysteem en voortdurende verbetering van onze milieuprestaties.

Om een basis te hebben voor het ontwikkelen van milieudoelen en -maatregelen, hebben we onze milieuaspecten geïdentificeerd en geëvalueerd aan de hand van de volgende criteria:

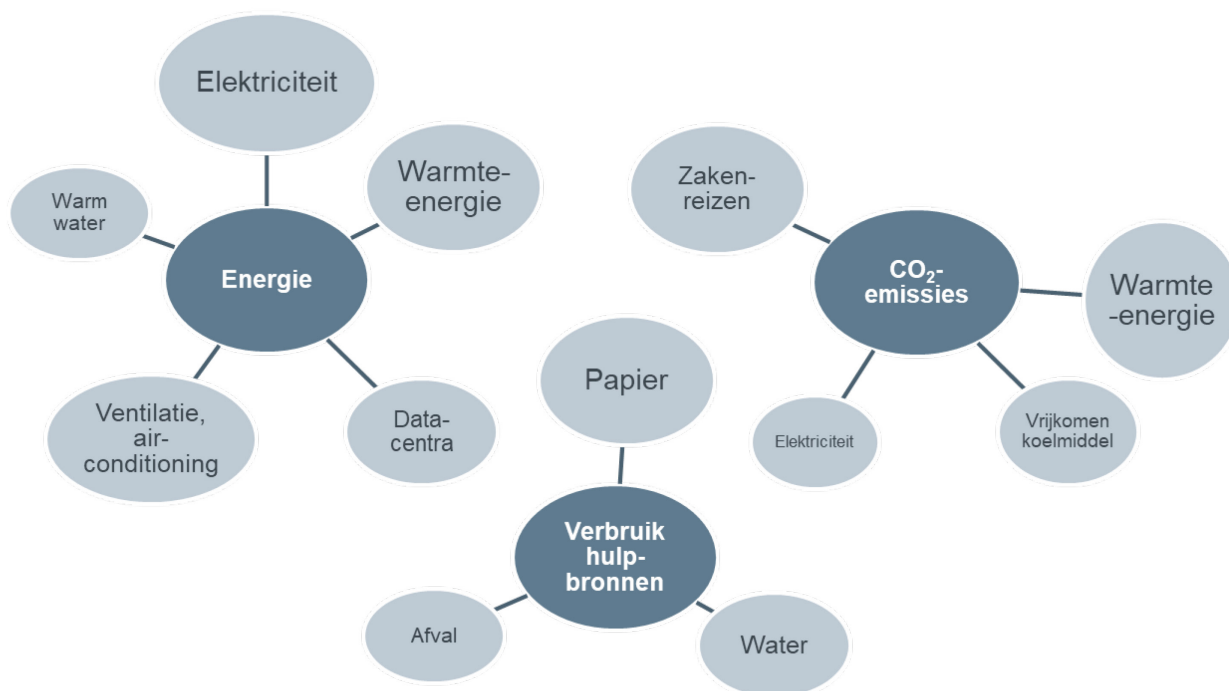
- potentiële schade aan of voordeel voor het milieu
- de toestand van het milieu
- grootte, hoeveelheid, frequentie en omkeerbaarheid van het aspect of effect
- aanwezigheid en eisen van relevante milieuwetgeving
- meningen van betrokken partijen, inclusief EOB-medewerkers

Alle belangrijke milieuaspecten worden jaarlijks geregistreerd en beoordeeld. Op basis van deze beoordeling worden nieuwe milieudoelen en toekomstige verbeteringsmaatregelen ontwikkeld. De milieugegevens van alle locaties zijn met elkaar vergeleken om de relevantie van de milieuaspecten te kunnen beoordelen. Ook zijn de elektriciteits- en verwarmingsgegevens met externe benchmarks vergeleken.

Milieuaspecten worden onderverdeeld in directe en indirecte milieuaspecten. De belangrijkste directe milieuaspecten bij het EOB zijn in onderstaande Fig. 13 getoond. De afmetingen van de grijze bollen en de grootte van het lettertype geven aan hoe belangrijk elk milieuaspect is. Zie hoofdstuk 8.1 (bijlage) voor een gedetailleerde evaluatie van alle milieuaspecten. De indirecte milieuaspecten worden in hoofdstuk 6 beschreven.

---

⁴ De EMAS-kernindicatoren staan in hoofdstuk 8. Hoofdstukken 5 en 8 bevatten niet alle milieugegevens, aangezien sommige gegevens niet belangrijk genoeg werden geacht om te worden opgenomen in de evaluatie van de milieuaspecten.

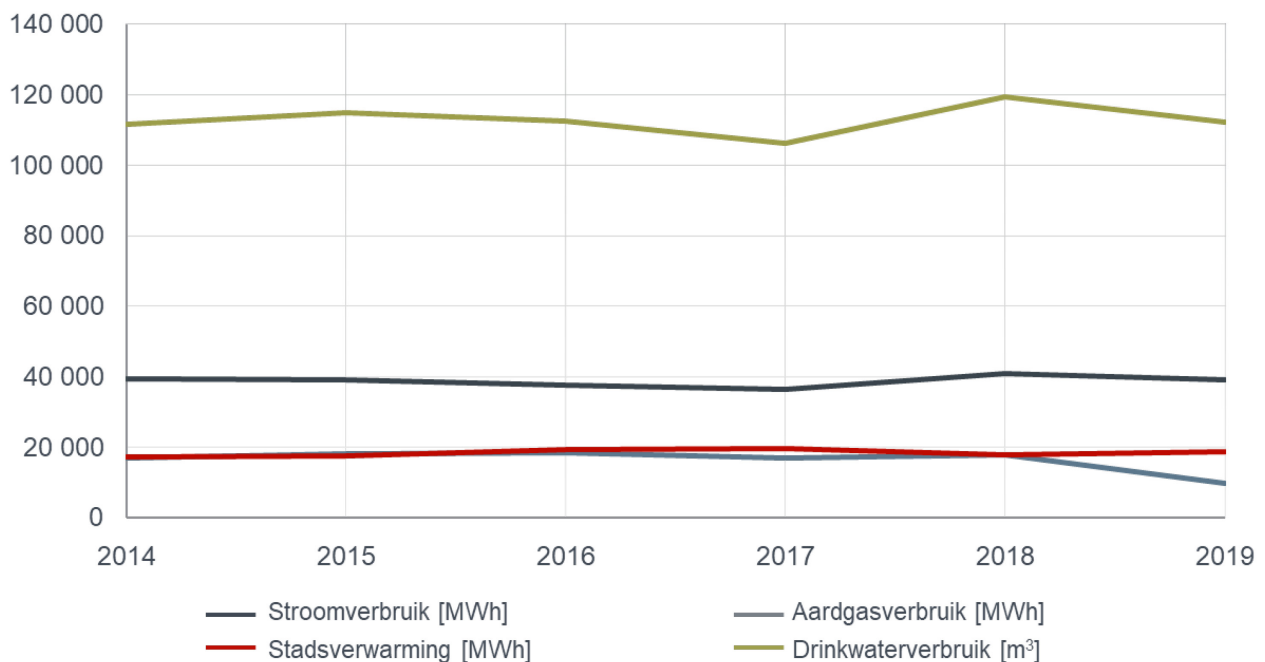
Fig. 13 Directe milieuaspecten van het EOB. De grootte van het lettertype in de grijze bollen geeft aan hoe belangrijk elk aspect met betrekking tot de milieu-impact is.

5.1 Overzicht van alle vestigingen

De verbruiksgegevens per locatie en de daaruit verkregen kengetallen vormen een belangrijk instrument voor de beoordeling van de huidige milieuprestaties, de planning en bewaking van milieuactiviteiten en het regelmatig toetsen van het proces van voortdurende verbetering. Onderstaande tabellen geven een overzicht van de belangrijkste milieugegevens voor alle gebouwen.

Tabel 9 Input (alle gebouwen)

Input	Eenheid	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stroomverbruik	MWh	39.491	39.225	37.495	36.331	40.971 ⁵	39.227
Stadsverwarming	MWh	17.099	17.641	19.350	19.517	17.922	18.732
Aardgasverbruik	MWh	16.874	18.099	18.425	16.987	17.685	9.781 ⁶
Waterverbruik	m ³	111.515	114.806	112.416	106.156	119.519	112.087 ⁶

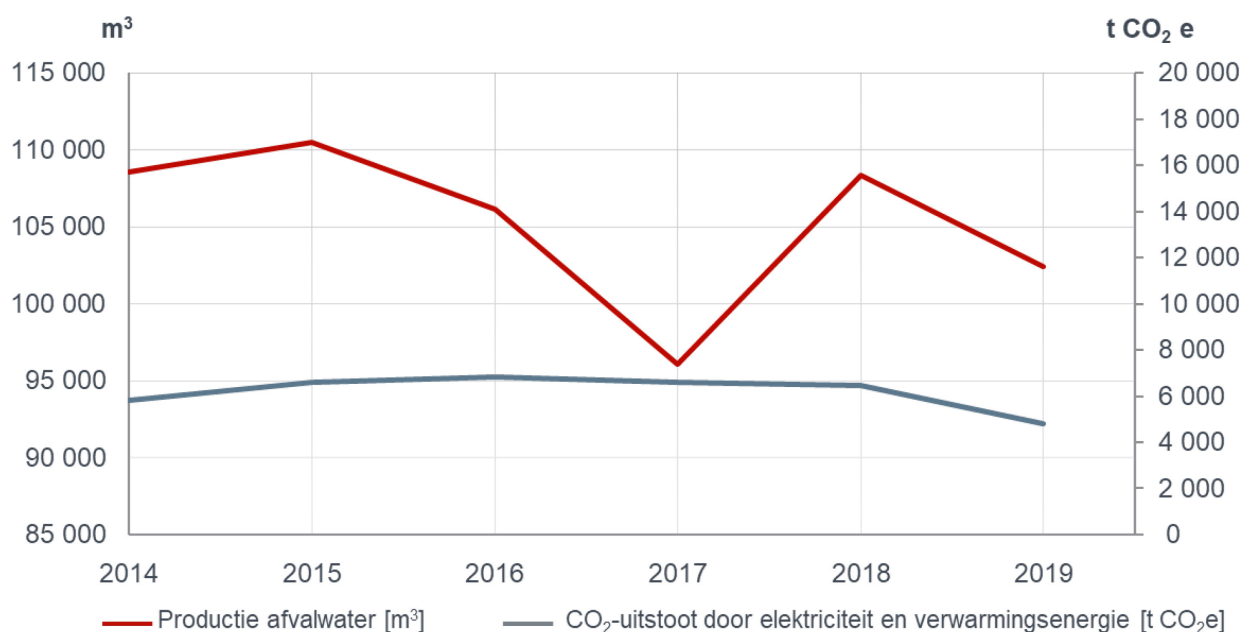
Fig. 14 Input (alle gebouwen)

⁵ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waarden voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

⁶ De gegevens voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waarden voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waarden zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

Tabel 10 Output (alle gebouwen)

Output	Eenheid	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Productie restafval	t	560	428 ⁷	443 ⁷	436	557	395 ⁸
Productie afvalwater	m ³	108.537	110.480	106.142	96.067	108.332	102.413 ⁸
CO ₂ -uitstoot door elektriciteit en verwarmingsenergie	t CO ₂ e	5.800	6.613	6.848	6.586	6.478 ⁹	4.805 ⁸

Fig. 15 Output (alle gebouwen) – productie afvalwater en CO₂-uitstoot door elektriciteit en verwarmingsenergie

⁷ Gegevens voor 2015 en 2016 ten opzichte van eerdere rapporten gecorrigeerd vanwege een verbeterde databank.

⁸ De gegevens voor warmte-energie en restafval voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waarden voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waarden zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

⁹ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waarden voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

Fig. 16 Output (alle gebouwen) – productie restafval

5.2 Energie

Energieverbruik in de vorm van elektriciteit en verwarming is het voornaamste milieuaspect bij het EOB en veroorzaakt ook de hoogste kosten. Het stroomverbruik wordt in essentie veroorzaakt door:

- koeling/ventilatie en airconditioning
- IT
- pc's en printers
- verlichting in kantoren en openbare ruimtes

Totaal stroomverbruik 2019:
39.227 MWh

-4,3%
vergeleken met 2018

De energie voor verwarming in de verschillende locaties is afkomstig van diverse bronnen. In het Isar-gebouw en de PschorrHöfe in München en in Wenen wordt stadsverwarming gebruikt; in Berlijn en in Den Haag wordt aardgas gebruikt. Het nieuwe Hoofdgebouw in Den Haag bevat een warmteterugwinsysteem en warmtepompen om warmte-energie te leveren.

Totaal verbruik warmte-energie (aangepast voor het weer): 2019
31.699 MWh

-19,2%
vergeleken met 2018

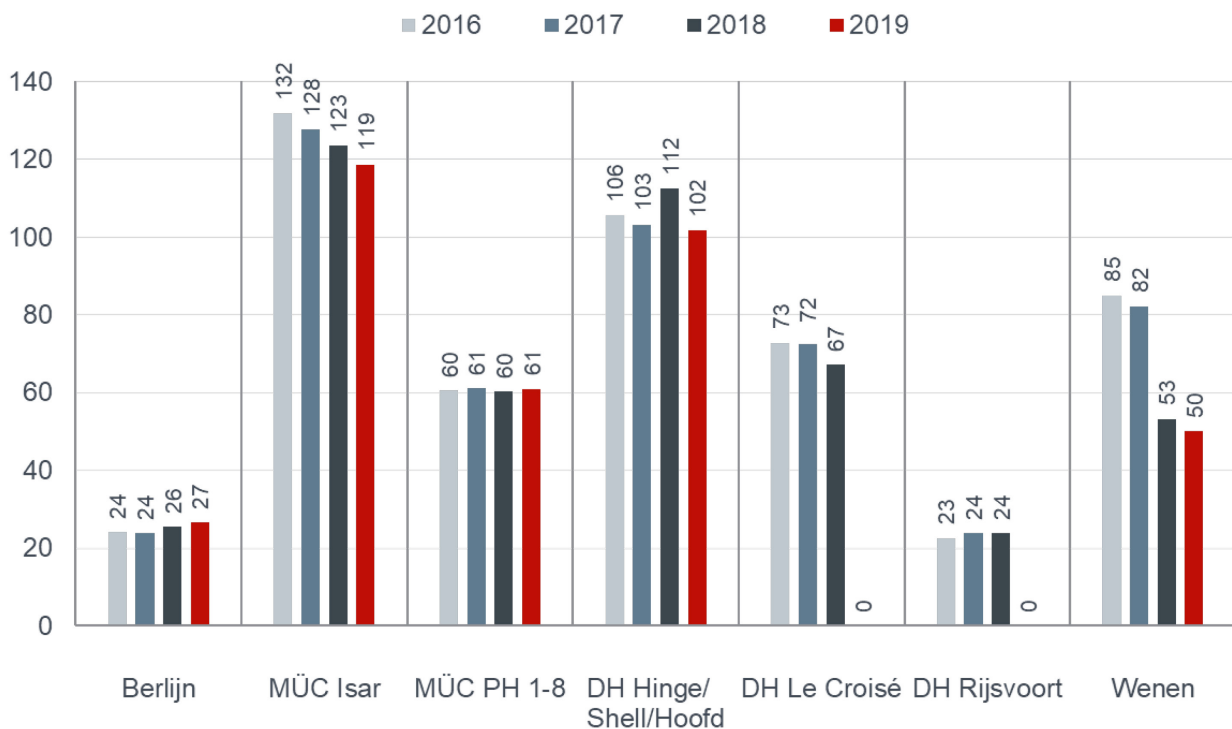
In Den Haag, München en Wenen levert het systeem voor energiebewaking en -regeling waardevolle informatie over de vraag bij welke gebruikers (installaties, productieafdelingen enz.) energiebesparingen mogelijk zijn. Met deze informatie kunnen dan gerichte maatregelen worden genomen om bijvoorbeeld verwarmings-, ventilatie- en aircosystemen optimaler te laten functioneren zodat deze aan een lager stroomverbruik kunnen bijdragen.

Met onderstaande grafieken kan een vergelijking worden gemaakt tussen het totale stroomverbruik en de energie voor verwarming per vestiging. Daarbij worden zowel de absolute cijfers als de kengetallen weergegeven die aan de grootte van de vestiging gerelateerd zijn (weergegeven als verbruik per vierkante meter vloeroppervlak). Het totale stroomverbruik nam in 2018 met 4,3% af, hoofdzakelijk door besparingen in het Isar-gebouw in München en in Wenen. De besparingen in het Isar-gebouw in München waren hoofdzakelijk te danken aan vorig jaar uitgevoerde technische maatregelen. De besparingen in Wenen waren te danken aan optimalisatie van het besturingssysteem van het gebouw waardoor de koelvoorzieningen minder lang actief waren.

Het voor het weer aangepaste verbruik aan warmte-energie lag vergeleken met 2018 19,2% lager. In de gebouwen in Den Haag werden aanzienlijke besparingen bereikt. Het nieuwe Hoofdgebouw wordt van warmte-energie voorzien door warmtepompen voor grondwater, waarmee vergeleken met 2018 een besparing van meer dan 500.000 m³ aardgas kon worden bereikt. Het bedienen van de warmtepompen zorgde voor een kleine stijging van het stroomverbruik van Hinge/Shell/Hoofdgebouw. Een andere reden voor de algehele daling in het verbruik aan stroom en warmte-energie was de sluiting van de gebouwen Le Croisé en Rijsvoort eind 2018.

Tabel 11 Absoluut elektriciteitsverbruik van alle locaties 2016-2019 (MWh per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn ¹⁰	436	432	462	480	+3,9
MÜN Isar	8.937	8.659	8.379	8.052	-3,9
MÜN PH 1-8	10.787	10.908	10.743	10.863	+1,1
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	14.860	13.869	19.065	19.301	+1,2
DH Le Croisé	1.629	1.621	1.503	0	-100
DH Rijsvoort	241	255	255 ¹¹	0	-100
Wenen	606	587	564	531	-5,8
Totaal	37.496	36.331	40.971	39.227	-4,3

¹⁰ De cijfers voor het stroomverbruik op de locatie Berlijn zijn schattingen gebaseerd op het omslaan van de kosten op de huurders overeenkomstig het gehuurde vloeroppervlak in het gebouw.

¹¹ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waarden voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

Fig. 17 Specifiek stroomverbruik (kWh per m² vloeroppervlak)

Tabel 12 Absoluut verbruik warmte-energie (MWh per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn	2.083	2.070	1.849	1.849 ¹²	0
MÜN Isar ¹³	8.138	8.102	7.577	8.212	+8,4
MÜN PH 1-8	10.429	10.647	9.667	9.835	+1,7
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	13.355	11.916	12.814	7.932	-38,1
DH Le Croisé	1.444	1.456	1.477	0	-100
DH Rijsvoort	1.543	1.545	1.545 ¹⁴	0	-100
Wenen	784	768	678	684	+0,88
Totaal	37.775	36.504	35.607	28.513	-19,9

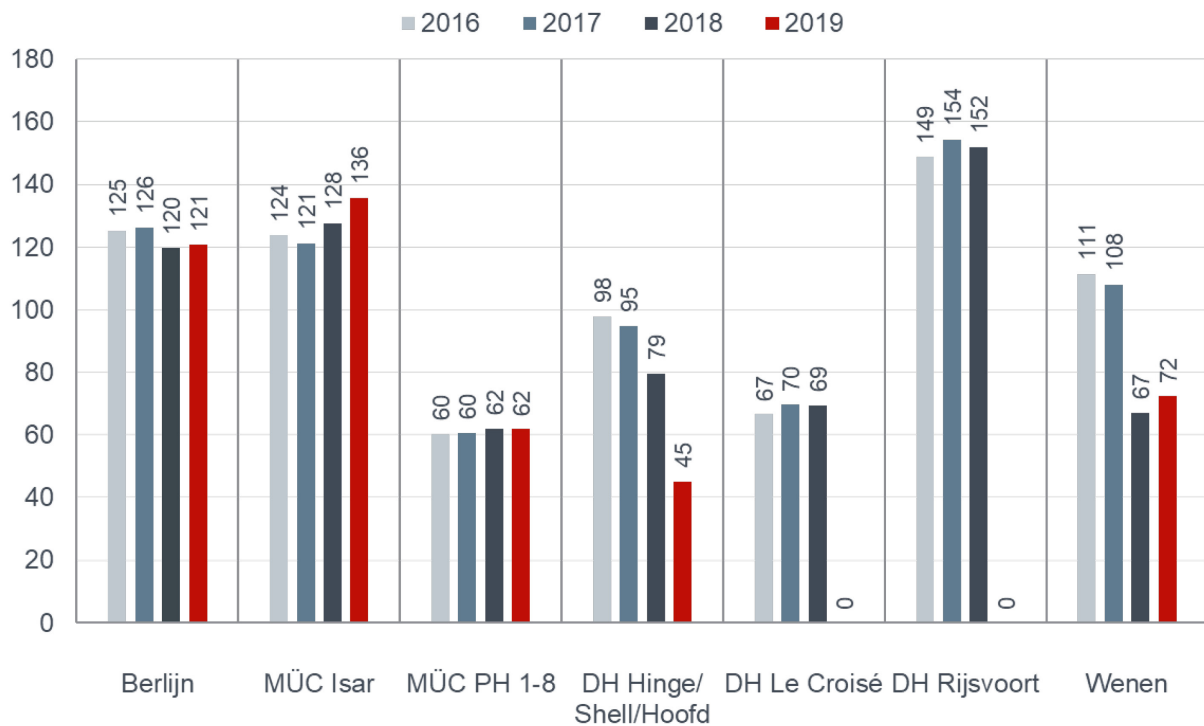
Tabel 13 Voor het weer aangepast verbruik warmte-energie (MWh per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn	2.263	2.280	2.164	2.182 ¹³	+0,8
MÜN Isar	8.388	8.209	8.661	9.197	+6,2
MÜN PH 1-8	10.749	10.788	11.051	11.016	-0,3
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	13.767	12.734	13.477	8.537	-36,7
DH Le Croisé	1.489	1.556	1.553	0	-100
DH Rijsvoort	1.591	1.651	1.625 ¹⁵	0	-100
Wenen	795	770	710	766	+7,9
Totaal	39.042	37.989	39.241	31.699	-19,2

¹² De gegevens voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waardes zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

¹³ Stadsverwarming in München Isar wordt in de vorm van stoom geleverd. De omrekeningsfactor van stoom naar kWh wordt verstrekt door de energieleverancier. Dit is dezelfde factor die voor het hele stadsverwarmingssysteem in München wordt gebruikt.

¹⁴ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

Fig. 18 Voor het weer aangepast verbruik warmte-energie (kWh per m² vloeroppervlak)

5.3 Water/afvalwater

Op alle locaties krijgen wij ons drinkwater van het plaatselijke waterbedrijf. Het meeste drinkwater wordt gebruikt in de toiletten en keukens. In de Isar- en PschorrHöfe-gebouwen in München en in de drie gebouwen in Den Haag (Hoofdgebouw, Shell en Hinge) wordt drinkwater ook gebruikt voor de airconditioning en voor het bewateren van planten en groenvoorzieningen. De verontreiniging van het afvalwater bestaat hoofdzakelijk uit organische stoffen. Waar nodig zijn op specifieke locaties olie- en vetvangers geïnstalleerd om verontreinigende stoffen uit afvalwater te verwijderen.

**Total
waterverbruik
2019:
112.087 m³**

**-6,2%
vergeleken
met 2018**

Dankzij een daling van het waterverbruik in Den Haag van meer dan 15% is het waterverbruik van het EOB in 2019 verminderd. Dit was te danken aan het feit dat het waterverbruik in Den Haag in 2018 vanwege de verhuizing naar en de opstartfase van de nieuwe gebouwen veel hoger was dan normaal.

Tabel 14 Waterverbruik (m³ per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn	2.642	2.808	3.000	3.000 ¹⁵	0
MÜN Isar	20.030	22.799	23.102	26.684	+15,5
MÜN PH 1-8	45.934	42.911	43.770	44.972	+2,8
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	35.779	30.090	42.554	35.451	-16,7
DH Le Croisé	3.958	4.107	3.213	0	-100
DH Rijsvoort	3.088	1.998	1.998 ¹⁶	0	-100
Wenen	985	1.433	1.882	1.980	+5,2
Totaal	112.416	106.146	119.519	112.087	-6,2

¹⁵ De gegevens voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waardes zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

¹⁶ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

5.4 Afval

Om te garanderen dat afval gescheiden wordt ingezameld en afgevoerd, heeft het EOB op alle locaties een afvalscheidingssysteem ingevoerd met duidelijk herkenbare en opvallende afvalbakken in alle kamers en werkruimtes. Onze medewerkers krijgen voorlichting over het voorkomen van afval, recycling en correcte afvalverwijdering. Dagelijks restafval en papierafval zijn op alle locaties de belangrijkste vormen van afval.

Productie
restafval
2019:
395 t

-29%
vergeleken met
2018

De productie van restafval is aanzienlijk gedaald en wel met bijna een derde vergeleken met vorig jaar. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door het ontspullen van gebouwen in het kader van de verhuizing naar de nieuwe gebouwen in Den Haag in 2018.

De grote toename aan voedselafval in Den Haag (+20,3%) heeft te maken met het feit dat de uit Le Croisé en Rijsvoort afkomstige medewerkers nu in het nieuwe Hoofdgebouw werken. Dit heeft ertoe geleid dat de kantine in Hinge/Shell/Hoofdgebouw nu meer maaltijden bereid. Als het in 2018 in Le Croisé en Rijsvoort geproduceerde voedselafval mee wordt betrokken, is het percentage voedselafval in Den Haag vergeleken met 2018 slechts met 3% toegenomen.

Tabel 15 Totale productie restafval (t per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Restafval					
Berlijn ¹⁷	40	40	40	40 ¹⁸	0
MÜN Isar	92	95	59	59	0
MÜN PH 1-8	131	132	131	122	-6,9
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	132	122	239	159	-33,5
DH Le Croisé	21	16	39	0	-100
DH Rijsvoort	12	16	34	0	-100
Wenen	15	15	15	15	0
Totaal	443	436	557	395	-29,0
Papierafval					
Berlijn	18	29	17	19	+11,8
MÜN Isar	218	181	125	156	+24,8
MÜN PH 1-8	237	204	197	148	-24,9
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	186	169	351	239	-31,9
DH Le Croisé	14	17	35	0	-100
DH Rijsvoort	4	4	17	0	-100
Wenen	38	24	24	24	0
Totaal	714	628	766	587	-23,4
Voedselafval					
Berlijn	13	12	11	12	+9,1
MÜN Isar	45	35	38	37	-2,6
MÜN PH 1-8	114	102	76	81	+6,6
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	81	63	59	71	+20,3
DH Le Croisé	8	7	5	0	-100
DH Rijsvoort	9	8	5	0	-100
Wenen	0	0	0	0	0
Totaal	270	227	195	201	+3,1
Afval in vetvangers					
Berlijn	10	10	10	12	+20,0
MÜN Isar	132	109	132	150	+13,6
MÜN PH 1-8	228	214	182	118	-35,1
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	0	105	100	114	+14,0
DH Le Croisé	0	0	0	0	-100
DH Rijsvoort	0	0	0	0	-100
Wenen	0	0	0	0	0
Totaal	370	438	424	395	-6,8

¹⁷ De waardes voor 2015-2018 zijn gecorrigeerd vanwege een verbeterde databank.

¹⁸ De gegevens voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waardes zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

5.5 CO₂-emissies

Emissies van broeikasgassen¹⁹ op grond van activiteiten van het EOB zijn berekend voor energieverbruik, vrijkomen van koelmiddel en zakenreizen. Ze worden aangegeven in CO₂-equivalenten die emissies van de zeven broeikasgassen volgens het Kyoto-protocol afdekken (koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), stikstofoxide (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (FKW's), perfluorkoolwaterstoffen (PFK's), zwavelhexafluoride (SF₆) en stikstoftrifluoride (NF₃).

Andere emissies naar de lucht, zoals SO₂ (zwaveldioxide), NO_x (stikstofoxide) en deeltjes, worden uitsluitend in aanmerking genomen als ze direct op een van onze locaties worden veroorzaakt. Dit is uitsluitend van toepassing op het aardgasverbruik op de sites in Berlijn en Den Haag. Aangezien deze emissies van ondergeschikt belang zijn, worden ze samen met de kernindicatoren in hoofdstuk 8.3 (bijlage) aangegeven.

De factoren voor het omzetten van elektriciteit en verwarmingsenergie in aparte emissietypes (kg/kWh) zijn gebaseerd op de GEMIS-database (GEMIS = Global Emissions Model for Integrated Systems) en de door de energieleveranciers van elke site verstrekte informatie.

Het grootste deel van onze CO₂-emissies wordt veroorzaakt door ons verbruik aan elektriciteit en verwarmingsenergie. Het primaire doel met het oog op het minimaliseren van emissies is daarom het verminderen van ons energieverbruik. Waar mogelijk proberen we om gebruik te maken van "groene" elektriciteit en stadsverwarming, hetgeen klimaatvriendelijker is dan het gebruik van aardgas of stookolie. We zorgen er ook voor dat onze verwarmingsinstallaties regelmatig worden gecontroleerd en onderhouden.

In 2019 namen de CO₂-emissies door energieverbruik met 25,8% af, vergeleken met 2018. Met uitzondering van Le Croisé en Rijsvoort in Den Haag, maken al onze sites al sinds meerdere jaren gebruik van groene elektriciteit. Aangezien de leasecontracten voor Le Croisé en Rijsvoort eind 2018 zijn opgezegd, stamt alle door het EOB verbruikte elektriciteit uit hernieuwbare bronnen. CO₂-emissies door verbruik van warmte-energie zijn aanzienlijk verminderd dankzij de installatie van warmtepompen in het nieuwe Hoofdgebouw in Den Haag, hetgeen circa 500.000 m³ bespaarde.

CO₂-emissies
door
energieverbruik
2019:
4.805 t CO₂e

-25,8%
vergeleken met
2018

---

¹⁹ In dit rapport wordt de term "CO₂-emissies" gebruikt om te verwijzen naar alle emissies van broeikasgassen.

Andere met het gebouw verband houdende emissies werden veroorzaakt door vrijkomen van koelmiddel, hetgeen sporadisch voorkomt vanwege defecten en/of reparaties van koelvoorzieningen. Er wordt regelmatig onderhoud aan koelvoorzieningen uitgevoerd om het risico van van het vrijkomen van koelmiddel zoveel mogelijk te beperken. In 2018 deed zich een lek voor in Wenen hetgeen de aanzienlijke toename aan CO₂-equivalenten voor deze locatie verklaart.

Tabel 16 Totale uitstoot aan CO₂-equivalenten vanwege elektriciteit, verwarming en vrijkomen van koelmiddel -equivalenten (t CO₂e per jaar)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn	420	417	374	374 ²⁰	0
MÜN Isar ²¹	1.269	1.324	1.208 ²²	1.311	+8,6
MÜN PH 1-8 ²¹	1.659	1.781	1.738 ²²	1.656	-4,7
DH Hinge/Shell/Hoofdgebouw	2.698	2.407	2.589	1.946	-24,8
DH Le Croisé	479	481	471	0	-100
DH Rijsvoort	339	341	341 ²³	0	-100
Wenen ²⁴	16	15	134	14	-89,8
Totaal	6.880	6.766	6.854	5.301	-22,7

²⁰ De gegevens voor verbruik van warmte-energie voor Berlijn voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waardes zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

²¹ De omrekeningsfactor voor warmte-energie naar CO₂e is door de energieleverancier verstrekt. Deze is gelijk voor alle door de leverancier middels stadsverwarming geleverde warmte-energie.

²² Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

²³ Vanwege beëindiging van het leasecontract waren de gegevens voor Rijsvoort voor 2018 niet beschikbaar. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2017 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen.

²⁴ De omrekeningsfactor voor warmte-energie naar CO₂e is in 2015 door de energieleverancier verstrekt. Er is geen actuelere factor beschikbaar.

Na het energieverbruik zijn zakenreizen de grootste bron van door het EOB veroorzaakte CO₂-emissies. Zakentrips tussen de EOB-sites hebben het grootste aandeel aan reizen bij het EOB. Deze worden gevolgd door reizen van medewerkers om klanten en andere partners te ontmoeten of om conferenties en andere evenementen bij te worden.

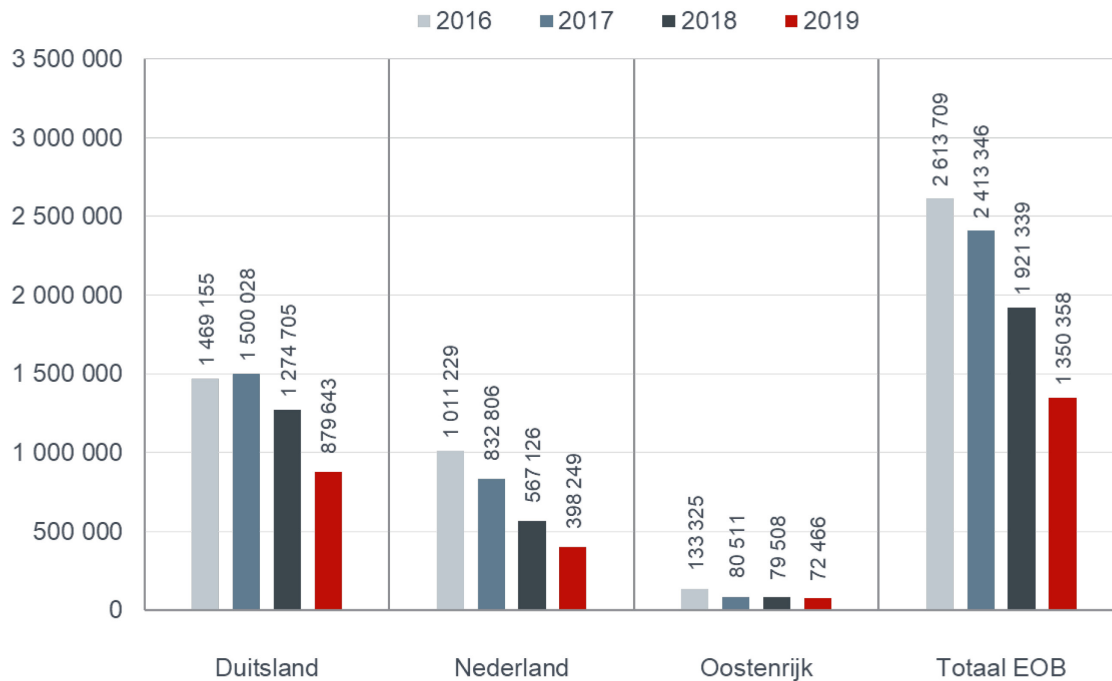
In het kader van onze inspanningen om onze CO₂-voetafdruk te verminderen, krijgen medewerkers op alle locaties informatie over de CO₂-uitstoot van dienstreizen via de Balanced Scorecard en interne mededelingen, en worden ze aangemoedigd om gebruik te maken van de voorzieningen voor videoconferentie.

CO₂-emissies
resultierend uit
vlieg- en
treinreizen
2019:
1.350 t CO₂e

Fig. 19 laat een vermindering in emissies door vliegreizen voor alle locaties zien. Aangezien medewerkers worden aangemoedigd om zo weinig mogelijk vliegreizen te maken, heeft de vermindering waarschijnlijk te maken met veranderingen in het gedrag van medewerkers. De bijeenkomsten van DG 1-directeurs zijn anders georganiseerd, waardoor het aantal vliegreizen tussen Den Haag en München aanzienlijk afnam. Voorts zijn de treinverbindingen tussen München en Berlijn en München en Wenen onder de aandacht van onze medewerkers gebracht. Een verdere factor was de installatie van Skype for Business, waardoor medewerkers virtuele vergaderingen vanaf hun eigen pc's kunnen organiseren.

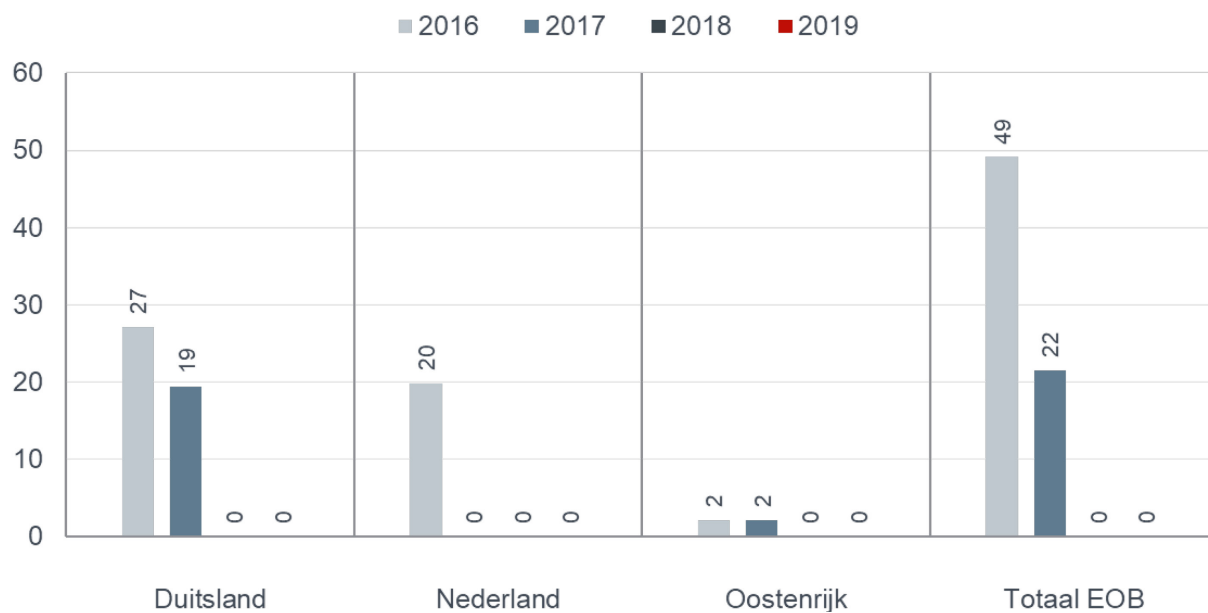
-30%
vergeleken met

Fig. 20 toont de door treinreizen veroorzaakte CO₂-emissies. Deze emissies, die in de afgelopen jaren al een dalende trend lieten zien, zijn in 2018 op nul ingesteld, aangezien de spoorondernemingen in Nederland, Duitsland en Oostenrijk ofwel voor hun hele aanbod of ten minste voor hun zakelijke klanten hernieuwbare energie gebruiken.

Fig. 19 CO₂-uitstoot door vliegreizen (in kg CO₂e)

Bron: American Express Global Business Travel. Opmerking: Uitstoot wordt toegewezen aan de plaats van vertrek. Sinds 2017 worden emissies vanwege de gegevensstructuur van de nieuwe dienstverlener per land getoond en niet per individuele locatie.

Fig. 20 CO₂-uitstoot door treinreizen (in kg CO₂e)

Bron: American Express Global Business Travel voor april t/m december 2017. Aangezien er voor het eerste kwartaal van 2017 geen gegevens konden worden verstrekt, zijn de CO₂-emissies door treinreizen voor 2017 moeilijk te vergelijken.

Opmerking: Uitstoot wordt toegewezen aan de plaats van vertrek.

5.6 Papierverbruik

Het papierverbruik bij het EOB ligt hoog, aangezien onze kernactiviteit – octrooionderzoek – betekent dat we enorme hoeveelheden documenten moeten printen.

Vergeleken met 2018 is het totale papierverbruik licht toegenomen en wel met 1,2%. Dit is te wijten aan het hogere verbruik van de sites in München.²⁵ Op alle andere sites was het aantal vellen lager. De grote afname in Berlijn kan worden toegeschreven aan betere voorlichting over het belang van het besparen van papier plus een vermindering in het aantal medewerkers vanwege pensionering.

Total
papierverbruik
2019:
123,6 miljoen
vellen

+1,2%
vergeleken met
2018

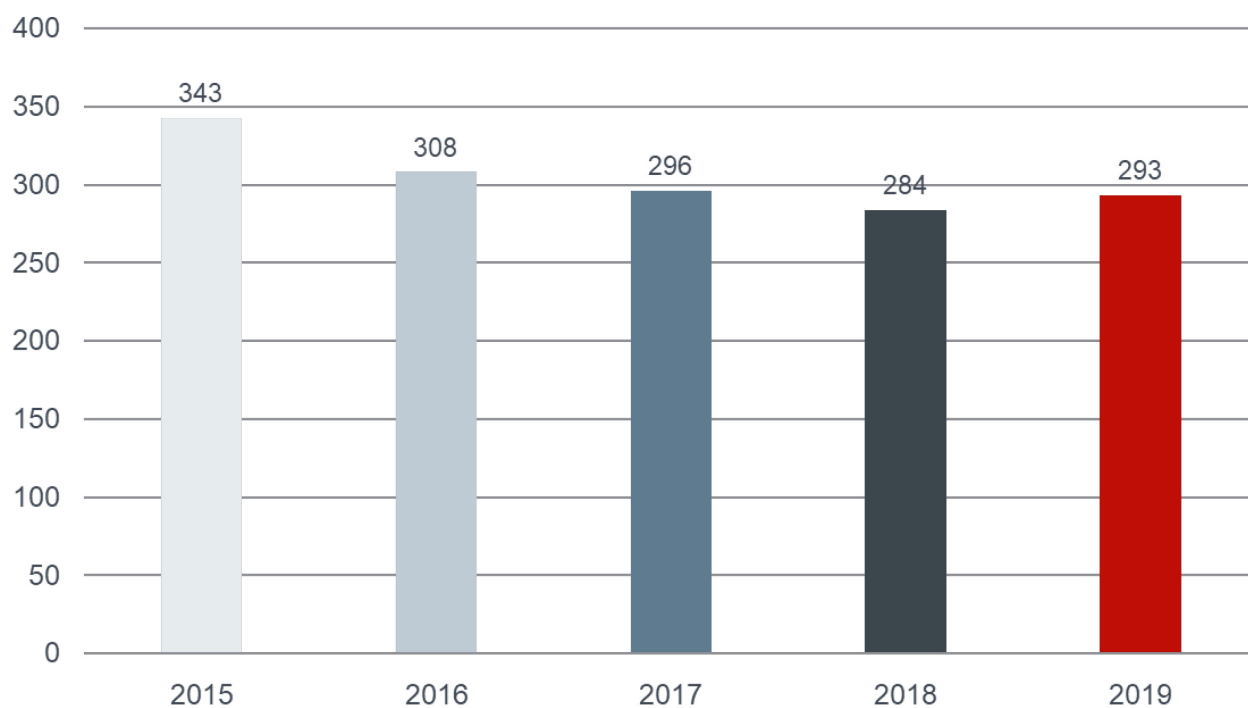
Het totale papierverbruik houdt voornamelijk verband met het aantal producten, d.w.z. het aantal octrooionderzoeken dat wordt uitgevoerd, ongeacht of het octrooi wel of niet werd verleend. In 2019 kwam de neerwaartse trend van de afgelopen drie jaar ten einde. Hoewel het papierverbruik per product nog steeds op het op één na laagste niveau sinds 2014 ligt, zullen er in de komende jaren stappen worden genomen om de milieuprestatie te verbeteren. Papierverbruik en trends in het papierverbruik worden op de Balanced Score Card middels een KPI aangegeven.

Tabel 17 Papierverbruik naar locatie (vellen)

	2016	2017	2018	2019	Verandering 2018-19 in %
Berlijn	2.896.000	3.379.000	2.792.500	2.227.500	-20,2
München ²⁶	52.838.500	53.988.600	53.889.180	58.730.000	+8,9
Den Haag ²⁶	65.932.500	64.937.500	65.160.000	62.330.000	-4,3
Wenen	374.500	363.125	338.250	326.525	-3,5
Totaal	122.041.500	122.668.225	122.179.930	123.614.025	+1,2

²⁵ In München en Den Haag kan het papierverbruik slechts voor de hele site en niet voor afzonderlijke gebouwen worden aangegeven.

²⁶ In München en Den Haag kan het papierverbruik slechts voor de hele site en niet voor afzonderlijke gebouwen worden aangegeven.

Fig. 21 Papierverbruik (vellen) per product²⁷

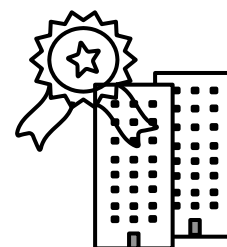
²⁷ Een "product" is de volledige onderzoeksprocedure voor één octrooi.

SP2023 – Investeringsprogramma gebouwen

Ons Strategisch Plan 2023 omvat een omvangrijke reeks onderhouds- en renovatieprojecten voor onze gebouwen. Met het nieuwe Hoofdgebouw in Den Haag als maatstaf zullen we alle medewerkers een moderne, gezonde werkomgeving bieden die betrokkenheid, prestatie, productiviteit en motivatie ondersteunt. In deze nieuwe omgeving zullen gemeenschappelijke werkruimtes voor in samenwerkingsverband uitgevoerde activiteiten en afzonderlijke, geluidsgeïsoleerde ruimtes voor taken die hoge concentratie vereisen, worden voorzien, zodat medewerkers meer flexibiliteit hebben om die werkomgeving te kiezen die het beste aan hun behoeften voldoet.

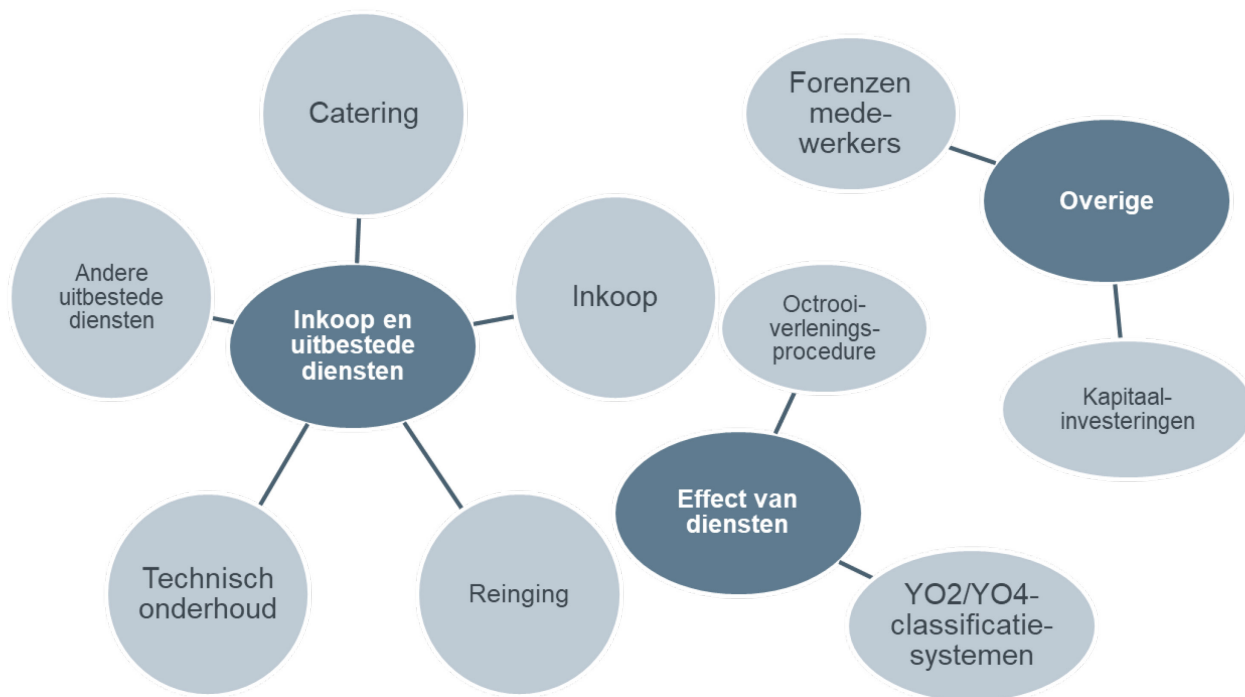
Dankzij deze bouwmaatregelen zullen zowel de toestand van onze gebouwen als hun duurzaamheid worden verbeterd, terwijl bovendien de vaste kosten en het energieverbruik worden verlaagd. CO₂-voetafdrukken en duurzaamheid zijn vandaag de dag belangrijke maatschappelijke thema's, zoals het Akkoord van Parijs uit 2015 heeft getoond. Bij het EOB nemen we onze ecologische en maatschappelijke verantwoordelijkheden bijzonder serieus. Een van de hoofddoelen van het Strategisch Plan is om de steden en landen waarin we leven te helpen verbeteren. Energiezuinige, moderne gebouwen helpen om onze milieu-impact te verminderen door de opname van energie en de CO₂-uitstoot te verlagen.

We streven naar een uitstekende beoordeling bij de BREEAM-certificering voor al onze sites en al onze gebouwen, zowel oude als nieuwe. Om het hoogste certificeringsniveau te bereiken dienen uitgebreide maatregelen te worden getroffen. Hiertoe behoren onderdelen van gebouwen en bedrijfsprocedures, evenals betere OV-verbindingen. Om medewerkers te ondersteunen die liever op een milieuvriendelijke manier van en naar hun werk reizen, zullen een aantal fietsenstallingen en laadpalen voor elektrische auto's en e-fietsen worden voorzien.

6. Indirecte milieuaspecten

Bij alle indirecte milieuaspecten is gekeken of zij volgens de EMAS III-verordening al dan niet relevant zijn voor het EOB. Fig. 22 toont de belangrijkste indirecte milieuaspecten die voor alle EOB-sites zijn geïdentificeerd. De afmetingen van de grijze bollen en de grootte van het lettertype geven aan hoe belangrijk elk milieuaspect is. Zie hoofdstuk 8.2 (bijlage) voor de gedetailleerde beoordeling.

Fig. 22 Indirecte milieu-aspecten van het EOB. De grootte van het lettertype in de grijze bollen geeft aan hoe belangrijk elk aspect met betrekking tot de milieu-impact is.

De meest relevante gebieden van indirecte invloed op het milieu voor het EOB zijn de inkoop van goederen en diensten en onze kernactiviteit van het octrooieren van uitvindingen. Wat hun invloed met betrekking tot duurzame inkoop betreft, zijn er in de afgelopen jaren verbeteringen geweest dankzij gewijzigde voorschriften die het mogelijk maken om milieucriteria mee te laten wegen bij het nemen van koopbeslissingen.

We zijn ons bewust van de milieu-impact van onze kernactiviteit, namelijk octrooiverlening. Enige jaren geleden hebben we het YO2-programma in het leven geroepen, een alternatieve manier van octrooionderzoek die het onderzoekers en uitvinders gemakkelijker maakt om octrooien te vinden die betrekking hebben op klimaatbeschermende technologieën. Het programma werkt door octrooien in te delen naar het type hernieuwbare energietechnologie waaraan ze bijdragen en niet enkel naar algemene technologische criteria. Daarnaast hebben we het YO4-programma ontwikkeld dat hetzelfde principe als het YO2-programma volgt, maar zich bezighoudt met op klimaatverandering betrekking hebbende aanpassingstechnologieën.

Een andere gewichtig indirect milieuaspect heeft te maken met de activiteiten van onze aannemers. De belangrijkste uitbestede diensten met een milieu-impact zijn catering, reiniging en technisch onderhoud. Deze diensten zijn zodanig uitbesteed dat verzekerd is dat ze in overeenstemming zijn met onze milieudoelen. Een van deze doelen is het verhogen van het aandeel aan biologische voedingsmiddelen bij het in onze kantines en cafeteria's geserveerde voedsel. Samen met onze caterers werken we eraan om het percentage biologische voedingsmiddelen tot 2023 naar 12% te verhogen.

Het EOB is zich bewust van de invloed die het op de gemeenschap heeft. In 2019 zijn we lid geworden van *Klimapakt Münchner Wirtschaft* (klimaatvereniging van bedrijven in München), een project dat door de stad München in het leven is geroepen om lokale bedrijven samen te brengen en hun krachten te bundelen zodat ze klimaatvriendelijke organisaties worden. De belangrijkste doelen zijn het bieden van een platform voor de deelnemende bedrijven om ervaringen en beste praktijken uit te wisselen en om gezamenlijke stappen te nemen om hun milieu-impact te verminderen. Dit toont, samen met onze deelname aan het project voor mobiliteitsmanagement voor bedrijven in München, dat we ernaar streven om zowel op Europees als op lokaal niveau een duurzame organisatie te worden.

7. Activiteiten ter ondersteuning van SP2023

In overeenstemming met ons milieubeleid trachten we onze ecologische voetafdruk zo klein mogelijk te maken. In het kader van SP2023 hebben we milieudoelen voor de lange termijn opgesteld, zoals onder meer energiebesparing en efficiënter gebruik van hulpbronnen, afvalvermindering en verstrekken van biologische voeding. Deze doelen zullen ons helpen om een strategische aanpak te volgen die onze jaarlijkse evaluatie zal aanvullen en er in de loop van de tijd voor zullen zorgen dat we onze doelen bereiken.

Om deze algemene doelen te bereiken, stelt het centrale team milieubeheer een jaarlijks milieuprogramma op inclusief doelen en verbeteringsmaatregelen. Het programma houdt rekening met ontwikkelingen inzake milieuaspecten, suggesties voor verbeteringen uit interne audits en externe inspecties, en suggesties van medewerkers en milieugroepen. Er wordt ook rekening gehouden met de beste praktijken inzake milieubeheer, zoals aanbevolen in het sectorale referentiedocument voor openbaar bestuur van de Europese Commissie²⁸ en deze worden als inspiratie gebruikt voor het ontwikkelen van verbeteringsmaatregelen.

Onderstaande tabellen tonen de belangrijkste in 2019 uitgevoerde acties en de voor 2020/2021 geplande acties. Maatregelen met betrekking tot technische installaties hebben uitsluitend betrekking op gebouwen waarvan EOB eigenaar is; het bedienen en onderhouden van de gehuurde gebouwen is de verantwoordelijkheid van de respectievelijke verhuurders.

Door technische maatregelen in 2019 bereikte energiebesparing:

250.000 kWh

0,37% van het totale

Totaal aantal in 2019 genomen verbeteringsmaatregelen:

35

Geplande energiebesparing voor 2020:

350.000 kWh

0,51% van het totale energieverbruik

²⁸ Besluit (EU) 2019/61 van de Commissie van 19 december 2018.

7.1 Energie

Actie	Site	Besparingen/effe ct	Status
2019			
Vervangen verlichting in het trappenhuis, Sky Bar, cafeteria en fitnessruimte door LED-verlichting	München	100.000 kWh per jaar	Afgerond
Nieuw/verbeterd airconditioningsysteem installeren	München	150.000 kWh per jaar	Uitgevoerd
Verbeteren van warme en koude luchtstromen in PschorrHöfe 7 door efficiëntere layout van de rekken in het datacentrum	München	Niet meetbaar	Uitgevoerd
LED-verlichting in garages installeren	Den Haag	26.000 kWh per jaar	Lopende
Aardgas door warmtepompsysteem vervangen het nieuwe Hoofdgebouw	Den Haag	500.000 m ³ aardgas	Afgerond
Vervangen van de lampen in bureaulampen door LED-lampen	Berlijn	660 kWh per jaar	Lopende
Invoeren van nieuwe werkstations met lager energieverbruik (geleidelijke vervanging)	Alle sites	900.000 kWh per jaar (geschat)	Lopende

Actie	Site	Besparingen/effe ct	Status
2020/21			
Uitbreiding software voor weerafhankelijke regeling van verwarmings- en koelapparatuur in PschörrHöfe 6 en 8	München	350.000 kWh per jaar	Gepland
Vervangen van gloeilampen door LED-lampen (gangen, kantoren PH, garage)	München	Niet meetbaar	Gepland
Zorgen dat het metersysteem in het nieuwe Hoofdgebouw volledig functioneert	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland
Installeren van een warmtepomp in het Shell-gebouw	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland
Toepassen van een controlesysteem voor de twee bronnen in het nieuwe Hoofdgebouw	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland
Aanpassen van het koelsysteem voor de caterers, nieuw Hoofdgebouw	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland
Uitvoeren van een proef met LED-verlichting op een hele verdieping met kantoren	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland
Verbinden van het reserveringssysteem voor vergaderruimtes met het gebouwenbeheersysteem om de energietoevoer naar de vergaderruimtes efficiënt te beheren	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland

7.2 Water

Actie	Site	Besparingen/effe ct	Status
Geen specifieke maatregelen m.b.t. waterbesparing uitgevoerd/gepland voor 2019/2020/2021 (zal worden gedaan bij renovatie van de gebouwen).			

7.3 Afval

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
Stoppen met het gebruiken van plastic zakken in afvalbakken	München, Wenen, Berlijn	Ca. 350.000 plastic zakken per jaar	Afgerond
Publiceren van een artikel over afvalscheiding op het intranet om medewerkers bewuster te maken	München	Niet meetbaar	Afgerond
Verminderen van het gebruik van kunststof voor kant-en-klare gerechten in de kantine (bijv. müsli, salades)	München	13.000 - 14.000 plastic houders per jaar	Afgerond
Stoppen met het gebruik van kunststof bekertjes in koffiemachines	München	Niet meetbaar	Afgerond
Stoppen met het uitstellen van gerechten in de kantine	München, Den Haag	Ca. 3.5 ton voedselafval per jaar	Afgerond
Organiseren van een bijeenkomst voor het correct behandelen van bouwafval	München	Niet meetbaar	Afgerond
Invoeren van nieuwe regeling in kantine: Volledig menu slechts tot 13.15h beschikbaar (sluitingstijd 14.00h) om voedselafval te verminderen	Den Haag	Niet meetbaar	Afgerond
Gebruiken van biologisch afbreekbare kunststof voor kant-en-klare gerechten in de kantine	Wenen	Niet meetbaar	Afgerond
2020/21			
Tot nu toe zijn er geen specifieke afvalverminderingmaatregelen voor 2020/2021 geïdentificeerd.			

7.4 CO₂-emissies

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
Lid geworden van <i>Klimapakt Münchner Wirtschaft</i> (klimaatvereniging van bedrijven in München)	München	Niet meetbaar	Afgerond
Bijeenkomsten van directeurs reorganiseren om het aantal vluchten te verminderen (d.m.v. bijeenkomsten via videoconferentie)	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond

7.5 Papierverbruik

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
In 2019 waren er geen specifieke maatregelen voor papierbesparing.			
2020/21			
Medewerkers aanmoedigen om papierverbruik te verminderen door minder te printen en vaker printmodus P5000 te gebruiken, waardoor minder groene dekbladen worden gebruikt.	Alle sites	Niet meetbaar	Gepland

7.6 Communicatie

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
Deelnemen aan de campagne "Fiets naar je werk"	München	Niet meetbaar	Afgerond
Organiseren van een tentoonstelling rond elektrische auto's	München, Den Haag	Niet meetbaar	Uitgevoerd
Organiseren van vier lezingen over milieuonderwerpen tijdens de lunchpauze	Den Haag	Vier lezingen met elk tussen 20-50 deelnemers	Afgerond
Meer medewerkers bewustmaken van de nieuwe ICE-verbinding Berlijn-München	Berlijn	Niet meetbaar	Lopende
Zorgen dat er tijdens de Health & Safety Day van het EOB een EMAS-infostand is	Berlijn	Niet meetbaar	Afgerond
DG 1-medwerkers regelmatig informatie geven over EMAS	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond
2020/21			
Medewerkers bewust maken van de KPI-index voor papierverbruik	München	Niet meetbaar	Gepland
Organiseren van een voordracht over kunststoffen/verpakking	München	Niet meetbaar	Gepland
Organiseren van lezingen tijdens de lunchpauze	Den Haag	Niet meetbaar	Gepland

7.7 Inkoop

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
Opnemen van duurzaamheidscriteria in onderstaande contracten (beginnend in 2019):			
CAFM & Cloud-migratie	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond
DataCenter Luxemburg	Extern (Luxemburg)	Niet meetbaar	Afgerond
SSL VPN netwerkkapapparaat en onderhoud	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond
Opstellen van een algemene verklaring inzake het verminderen van reizen door leveranciers gedurende het verstrekken van diensten en het ondersteunen van de toepassing van digitale communicatietechnologieën	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond
Opstellen van een standaard "milieuclausule" en vragen m.b.t. BIT-inkoopprocedures uitbreiden naar alle inkoopprocedures	Alle sites	Niet meetbaar	Afgerond
Organiseren van informele bijeenkomsten tussen vertegenwoordigers van Green IT en EMAS Central Procurement	Den Haag	Niet meetbaar	Lopende
2020/2021			
Opnemen van duurzaamheidscriteria in onderstaande contracten (beginnend in 2020):		Niet meetbaar	
Kantoorbenodigdheden en IT-verbruiksartikelen	Alle sites	Niet meetbaar	Gepland
Tuinier- en hoveniersdiensten	München	Niet meetbaar	Gepland
Duurzame stroomvoorziening (100% hernieuwbaar)	München, Den Haag	Niet meetbaar	Gepland

7.8 Overige

Actie	Site	Besparingen/effect	Status
2019			
Uitbreiden van fietsenstalling Isar-gebouw en voorzien van meer stalplekken voor fietsen	München	248 overdekte en afgesloten stalplekken	Afgerond
Organiseren van een reparatiecafé	München	Niet meetbaar	Afgerond
Organiseren van diverse recycling-campagnes	München	Er werd 22 m³ aan kleding, 14 m³ aan speelgoed, 3 m³ aan babykleden, 83 schooltassen, 80 kg kaarsenwas, 350 kg kurken, 8700 boeken en 4500 CD/DVD's voor liefdadige doelen ingezameld	Afgerond
Zorgen voor een biologisch menu in de kantine	Den Haag	Niet meetbaar	Afgerond
Op een gestructureerde manier onderzoeken welke kantoorbenodigdheden door milieuvriendelijkere alternatieven kunnen worden vervangen	Berlijn	Niet meetbaar	Lopende
Plannen van laadpalen voor elektrische auto's met de verhuurder	Berlijn	Niet meetbaar	Lopende
2020/21			
Organiseren van enquête over het mobiliteitsconcept onder de medewerkers	München	Niet meetbaar	Gepland

8. Bijlage

8.1 Evaluatie van directe milieuaspecten

Om de relevantie en de noodzaak tot actie van de diverse milieuaspecten te bepalen, zijn deze in de volgende categorieën ingedeeld:

A = zeer belangrijk milieuaspect met bovengemiddelde noodzaak tot actie

B = belangrijk milieuaspect met gemiddelde noodzaak tot actie

C = minder belangrijk milieuaspect met geringe noodzaak tot actie

Daarnaast geeft onderstaande classificatie aan in welke mate de verschillende aspecten kunnen worden bijgestuurd:

I = bijsturing op korte termijn mogelijk

II = bijsturing op middellange tot lange termijn mogelijk

III = bijsturing niet mogelijk of alleen mogelijk op lange termijn dan wel afhankelijk van besluiten van derden

Bij alle directe milieuaspecten is gekeken of zij volgens de EMAS III-verordening al dan niet relevant zijn voor het EOB. Hieronder worden uitsluitend de aspecten weergegeven die relevant zijn.

Voor sommige aspecten is de indeling bijgewerkt vergeleken met het rapport uit 2018 om wijzigingen in 2019 weer te geven. Het stroomverbruik van het datacentrum van PschorrHöfe werd verlaagd van A naar B omdat de tijdens de bouw van het nieuwe datacentrum getroffen maatregelen de energie-efficiëntie hebben verbeterd. Het belang van het stroomverbruik voor verwarming, ventilatie en airconditioning (HVAC) in het Isar-gebouw werd eveneens van A naar B verlaagd. Het project voor het optimaliseren van het energieverbruik in het Isar-gebouw, waaronder ook het renoveren van de koelfaciliteiten en het vervangen van oude warmtepompen viel, werd in 2019 afgerond. Voor het nieuwe Hoofdgebouw in Den Haag werd het belang van het regelen van het waterverbruik voor sanitaire doeleinden verhoogd (van B naar A), aangezien het geplande grijswatersysteem dat tot een verlaging van het waterverbruik zou leiden, nog niet werkt.

Door politieke bewegingen en discussies rond het thema klimaatverandering, is het maatschappelijke bewustzijn ten aanzien van klimaatbescherming gestegen, hetgeen tot betere beheersbaarheid van het mobiliteitsgedrag heeft geleid. Bij het EOB is de beheersing van emissies door vluchten opgewaardeerd na de introductie van een aantal voorschriften voor zakenreizen en de reorganisatie van bijeenkomsten om vliegreizen te vermijden. Er is al gebleken dat deze maatregelen erg succesvol zijn, aangezien de CO₂-uitstoot ten gevolge van vliegreizen in 2019 reeds 30% lager was.

		Berlijn	MÜN Isar	MÜN PschorrHöfe	DH Hinge	DH Shell	DH Main	DH Le Croisé	DH Rijsvoort	Wenen
Relevante directe milieuaspecten										
Verbruik hulpbronnen: energie										
Verbruik hulpbronnen: elektriciteit	Algemene energie	A II	A II	A II	A II	A II	A II	A II	A II	A II
	Datacentrum	-	A II	B II	-	A III	C II	-	-	A II
	Garages	-	B I	A I	B II	B II	-	-	-	A I
	HVAC	-	B II	A III	A II	A II	A II	-	-	A II
	Kantine	-	A III	A III	A III	-	C III	-	-	-
Verbruik hulpbronnen: verwarmingsenergie	Algemeen verbruik hulpbronnen	A II	-	-	-	-	B II	B II	B II	B II
	Verwarming ruimtes		A I	A I	A II	A II	B II	-	-	-
	Warm water	-	B III	B II	A II	B II	-	-	-	-
	Bevochtiging	-	B II	-	B III	A II	C II	-	-	-

		Berlijn	MÜN Isar	MÜN PschorrHöfe	DH Hinge	DH Shell	DH Main	DH Le Croisé	DH Rijsvoort	Wenen
CO₂-emissies										
Emissies door stroomverbruik		C II	C II	C II	C II	C II	C II	C III	C III	C II
Emissies door stadsverwarming		-	B III	B III	-	-	-	-	-	B III
Emissies door gas		B III	-	-	A III	A III	B II	A III	A III	-
Emissies door dienstreizen per vliegtuig		A I	A I	A I	A I	A I	A I	A I	A I	A I
Emissies door dienstreizen met andere vervoersmiddelen		C II	C II	C II	C II	C II	C II	C II	C II	C II
Verbruik hulpbronnen: water										
Verbruik hulpbronnen: water voor sanitair gebruik/kantine		B II	B II	A II	A II	A II	A II	B II	B II	B II
Verbruik hulpbronnen: water voor technisch gebruik/koeling		-	B II	B II	B II	B II	A II	-	-	-
Beheersing input afvalwater		B II	B II	B II	B II	B II	B II	B II	B II	B II
Verbruik hulpbronnen: afval										
Afval – ongevaarlijk		B II	B II	B II	C II	C II	C II	C II	B II	B II
Afval – gevaarlijk		C III	B II	B II	B II	B II	B II	C II	C II	C II
Verbruik hulpbronnen: papier										
Verbruik hulpbronnen: papier		B II	A II	A II	A II	A II	A II	A II	A II	B II
Risico: milieuongevallen										
Risico op milieuongevallen		C II	B II	B II	B II	B II	B II	B II	C II	C II

8.2 Evaluatie indirecte milieuaspecten

Voor alle EOB-sites werden de indirecte milieuaspecten geïdentificeerd en beoordeeld als zijnde voor alle sites even relevant. Bij alle indirecte milieuaspecten is gekeken of ze volgens de EMAS III-verordening al dan niet relevant zijn voor het EOB. Hieronder worden uitsluitend de aspecten weergegeven die relevant zijn.

Relevant milieuaspect (indirect)	Effect	Invloed
Effect van diensten		
Octrooiverleningsprocedure	B	II
Classificatiesysteem voor “groene” octrooien	A	I
Milieuedrag van aannemers/Inkoop		
Milieu-effect van aannemers voor catering/kantine	A	II
Milieu-effect van aannemers voor technisch onderhoud	A	II
Milieu-effect van aannemers voor reiniging	B	II
Milieu-effect van andere aannemers	B	II
Inkoop	A	II
Inkoop van levensmiddelen voor de kantine	A	II
Gebruik van ecologische hulpbronnen tijdens bouw/renovatie (bijv. verf)	A	I
Overige		
Forenzen medewerkers van/naar kantoor	A	III
Kapitaalinvesteringen	B	III

8.3 Kernindicatoren volgens EMAS²⁹

De volgende tabellen tonen de kernindicatoren voor milieuaspecten zoals deze in EMAS worden genoemd. De waarden voor de uitstoot van SO₂ (zwaveldioxide), NO_x (stikstofoxide) en fijnstof worden alleen weergegeven als deze direct bij het betreffende gebouw ontstaan. Voor stroom en stadsverwarming worden deze niet berekend. De cijfers voor het papierverbruik in München en Den Haag zijn telkens berekend op basis van het gemiddelde van alle vestigingen in die steden.

Op grond van de beoordeling van de milieuaspecten zijn enkele kernindicatoren niet relevant bevonden en derhalve niet in onderstaande tabellen opgenomen. Tegelijkertijd worden in dit rapport een aantal andere criteria uitvoeriger toegelicht omdat deze voor het EOB relevanter zijn.

---

²⁹ Hoofdstukken 5 en 8 bevatten niet alle milieugegevens, aangezien sommige gegevens niet belangrijk genoeg werden geacht om te worden opgenomen in de evaluatie van de milieu-aspecten.

EOB Berlijn	Eenheid	2017	2018	2019
Aantal medewerkers	medewerker	268	236	219
Totaal direct stroomverbruik ³⁰	kWh/medewerker	1.612	1.959	2.193
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	114	102	102 ³¹
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte)	%	17,27	20,00	20,62
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/medewerker	12.608	11.833	10171
Waterverbruik	m ³ /medewerker	10,48	12,71	13,70 ³¹
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/medewerker	0,15	0,17	0,18 ³¹
• Papier/karton	t/medewerker	0,11	0,07	0,09
• Voedselafval	t/medewerker	0,04	0,05	0,05
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	0,38	0,39	0,60
• Resten in vetvangsers	t/medewerker	0,04	0,04	0,05
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/medewerker	0,87 ³²	0,00	0,00
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	11.250	11.250	11.250
Totaal natuurgericht terrein op de locatie	m ²	12.339	12.339	12.339
Emissies (electriciteit, warmte ³¹ en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/medewerker	1,56	1,58	1,71
• SO ₂	kg/medewerker	0,00 ³³	0,00 ³³	0,00
• NO _x	kg/medewerker	0,05 ³³	0,05 ³³	0,05
• Fijnstof(deeltjes)	kg/medewerker	0,01 ³³	0,01 ³³	0,01

³⁰ De cijfers voor het stroomverbruik op de locatie Berlijn zijn schattingen gebaseerd op het omslaan van de kosten op de huurders overeenkomstig het gehuurde vloeroppervlak in het gebouw.

³¹ De gegevens voor 2019 waren niet beschikbaar toen dit rapport werd samengesteld. Om vergelijking desondanks mogelijk te maken, zijn schattingen op basis van de waardes voor 2018 toegepast om het hier gebruikte cijfer te berekenen. Deze waardes zullen in het rapport van volgend jaar worden gecorrigeerd.

³² In 2017 werden enkele oude koelkasten afgevoerd, hetgeen resulteerde in een toename van het gevaarlijk afval.

³³ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

EOB München – Isar-gebouw	Eenheid	2017	2018	2019
Aantal medewerkers	Medewerker	799	830	720
Totaal direct stroomverbruik	kWh/medewerker	10.838	10.095	11.183
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	119	112	121
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte)	%	55,19	55,98	53,19
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/medewerker	13.689 ³⁴	14.459 ³⁴	17.112
Waterverbruik	m ³ /medewerker	28,53	27,83	37,06
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/medewerker	0,12	0,07	0,08
• Papier/karton	t/medewerker	0,23	0,15	0,22
• Voedselafval	t/medewerker	0,04	0,05	0,05
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	0,29	0,30	0,29
• Resten in vetvangsers	t/medewerker	0,14	0,16	0,21
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/medewerker	3,41	9,09	3,52
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	18.113	18.113	18.113
Totaal natuurgericht terrein op de locatie	m ²	10.579	10.579	10.579
Emissies (elektriciteit en warmte)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/medewerker	1,66 ³⁵	1,46 ³⁵	1,82
• SO ₂	kg/medewerker	0	0	0
• NO _x	kg/medewerker	0	0	0
• Fijnstof(deeltjes)	kg/medewerker	0	0	0

³⁴ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

³⁵ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport (afroundingsfout).

EOB München – PschorrHöfe 1-8	Eenheid	2017	2018	2019
Aantal medewerkers	Medewerker	3.145	2.897	2.712
Totaal direct stroomverbruik	kWh/medewerker	3.468	3.708	4.006
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	60	54	55
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte)	%	54,21	56,09	55,95
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/medewerker	13.689 ³⁶	14.459 ³⁶	17.112
Waterverbruik	m ³ /medewerker	13,64	15,11	16,58
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/medewerker	0,04	0,05	0,04
• Papier/karton	t/medewerker	0,06	0,07	0,05
• Voedselafval	t/medewerker	0,03	0,03	0,03
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	0,23 ³⁶	0,20 ³⁶	0,22
• Resten in vetvangsers	t/medewerker	0,07	0,06	0,04
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/medewerker	5,04 ³⁷	1,88	2,18
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	42.641	42.641	42.641
Totaal natuurgericht terrein op de locatie	m ²	18.422	18.422	18.422
Emissies (elektriciteit, warmte en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/medewerker	0,57	0,60	0,61
• SO ₂	kg/medewerker	0	0	0
• NO _x	kg/medewerker	0	0	0
• Fijnstof(deeltjes)	kg/medewerker	0	0	0

³⁶ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

³⁷ Afdanken van grote aantallen computers en IT-apparaten en verwijderen van "oude" minerale wol uit de gangen en verstibules in PschorrHöfe 1-6.

EOB Den Haag – Hoofdgebouw, Hinge, Shell	Eenheid	2017	2018	2019
Aantal medewerkers	Medewerker	2.405	2.580	2.624
Totaal direct stroomverbruik	kWh/medewerker	5.767	7.389	7.356
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	89	76	42
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte)	%	53,79	59,80	70,87
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/medewerker	21.256	20.173	23.754
Waterverbruik	m ³ /medewerker	12,51	16,49	13,51
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/medewerker	0,05	0,09	0,06
• Papier/karton	t/medewerker	0,07	0,14	0,09
• Voedselafval	t/medewerker	0,03	0,02	0,03
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	0,28	0,26	0,30
• Resten in vetvangsers	t/medewerker	0,04	0,04	0,04
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/medewerker	4,52	0,00	0,49
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	60.247	51.196	51.196
Totaal natuurgericht terrein op de locatie	m ²	geen gegevens beschikbaar	43.018	43.018
Emissies (elektriciteit, warmte en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/medewerker	1,00	1,00	0,61
• SO ₂	kg/medewerker	0,00 ³⁸	0,00 ³⁸	0,00
• NO _x	kg/medewerker	0,30 ³⁸	0,30 ³⁸	0,18
• Fijnstof(deeltjes)	kg/medewerker	0,00 ³⁸	0,00 ³⁸	0,00

³⁸ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

EOB Den Haag – Le Croisé (leasecontract in 2018 afgelopen)	Unit ³⁹	2017	2018	2019
Aantal werkplekken	Wp	430	450	-
Totaal direct stroomverbruik	kWh/wp	3.770	3.341	-
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	65	66	-
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte) ⁴⁰	%	n.v.t.	n.v.t.	-
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/wp	21.256	20.173 ⁴¹	-
Waterverbruik	m ³ /wp	9,55	7,14	-
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/wp	0,04	0,09	-
• Papier/karton	t/wp	0,04	0,08	-
• Voedselafval	t/wp	0,02	0,01	-
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	0,35	0,32	-
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/wp	4,23	0,00	-
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	4.200	4.200	-
Totaal natuurgericht terrein op de locatie ⁴²	m ²	n.v.t.	n.v.t.	-
Emissies (elektriciteit, warmte en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/wp	1,12	1,05	-
• SO ₂	kg/wp	0,00 ⁴³	0,00 ⁴³	-
• NO _x	kg/wp	0,20 ⁴³	0,20 ⁴³	-
• Fijnstof(deeltjes)	kg/wp	0,00 ⁴³	0,00 ⁴³	-

³⁹ Aangezien het gebouw in de loop van 2018 geleidelijk werd ontruimd, zou het aantal medewerkers niet representatief zijn geweest voor het verbruik, dus zijn werkplekken als referentie-eenheid gekozen.

⁴⁰ Geen gegevens verstrekt door verhuurder.

⁴¹ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

⁴² Het leasecontract werd eind 2018 opgezegd en de verhuurder verstrekt geen gegevens meer.

⁴³ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

EOB Den Haag – Rijsvoort (leasecontract 2018 afgelopen)	Unit ⁴⁴	2017	2018	2019
Aantal werkplekken	Wp	220	200	-
Totaal direct stroomverbruik	kWh/wp	1.159	1.275	-
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	144	144	-
Hernieuwbare energie als percentage van totaal verbruik (stroom en warmte) ⁴⁵	%	n.v.t.	n.v.t.	-
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/wp	21.256	20.173 ⁴⁶	-
Waterverbruik	m ³ /wp	9,08	9,99	-
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/wp	0,07	0,17	-
• Papier/karton	t/wp	0,02	0,09	-
• Voedselafval	t/wp	0,04	0,03	-
• Voedselafval per geserveerde maaltijd	kg/maaltijd	1,19	0,96	-
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/wp	0,00	0,00	-
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	4.558	4.558	-
Totaal natuurgericht terrein op de locatie ⁴⁷	m ²	n.v.t.	n.v.t.	-
Emissies (elektriciteit, warmte en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/wp	1,55	1,71	-
• SO ₂	kg/wp	0,00 ⁴⁸	0,00 ⁴⁸	-
• NO _x	kg/wp	0,42 ⁴⁸	0,47 ⁴⁸	-
• Fijnstof(deeltjes)	kg/wp	0,01 ⁴⁸	0,01 ⁴⁸	-

⁴⁴ Aangezien het gebouw in de loop van 2018 in diverse stadia werd ontruimd, zou het aantal medewerkers niet representatief zijn geweest voor het verbruik, dus zijn werkplekken als referentie-eenheid gekozen.

⁴⁵ Geen gegevens verstrekt door de verhuurder.

⁴⁶ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

⁴⁷ Het leasecontract werd eind 2018 opgezegd en de verhuurder verstrekt geen gegevens meer.

⁴⁸ Waarde gecorrigeerd vergeleken met het vorige rapport.

EOB Wenen	Eenheid	2017	2018	2019
Aantal medewerkers	Medewerker	94	110	87
Totaal direct stroomverbruik	kWh/medewerker	6.242	5.126	6.106
Totaal direct verbruik warmte-energie	kWh/m ²	108	64	65
Hernieuwbare energie als percentage van het totale energieverbruik (stroom en warmte)	%	53,97	55,68	54,29
Papierverbruik (materiaalefficiëntie)	vel/medewerker	3.863	3.075	3.753
Waterverbruik	m ³ /medewerker	15,24	17,11	22,76
Totaal geproduceerd afval				
• Restafval	t/medewerker	0,16	0,14	0,17
• Papier/karton	t/medewerker	0,26	0,22	0,28
• Voedselafval ⁴⁹	t/medewerker	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Totaal geproduceerd gevaarlijk afval	kg/medewerker	10,74	1,36	0,34
Bebouwde oppervlakte (dicht/verhard)	m ²	2.547	2.547	2.547
Totaal natuurgericht terrein op de locatie	m ²	1.966	1.966	1.966
Emissies (elektriciteit, warmte en vrijkomen van koelmiddel)				
• CO ₂ -equivalenten	t CO ₂ e/medewerker	0,16	1,21 ⁵⁰	0,16
• SO ₂	kg/medewerker	0	0	0
• NO _x	kg/medewerker	0	0	0
• Fijnstof(deeltjes)	kg/medewerker	0	0	0

⁴⁹ Afvoer verzorgd door dienstverlenend bedrijf voor kantinewerkzaamheden.

⁵⁰ Aanzienlijke toename in emissies vanwege vrijkomen van koelmiddel in Wenen.

VERKLARING MILIEUVERIFICATEUR

Dr. Hans-Peter Wruk, met EMAS-registratienummer voor milieuverificateurs DE-V-0051, geaccrediteerd voor het toepassingsgebied 84.1 (NACE-code) "Openbaar bestuur", verklaart dat hij heeft geverifieerd of de gehele organisatie

European Patent Office
Bob-van-Bentheim-Platz 1
D-80469 Munich

zoals aangegeven in de milieuverklaring met registratienummer DE 155-00278 voldoet aan alle eisen van

Verordening (EG) 1221/2009

in de versie van 19 december 2018 van het Europees Parlement en van de Raad inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS).

Door deze verklaring te ondertekenen verklaar ik dat:

- de verificatie en validatie zijn uitgevoerd met volledige inachtneming van de voorschriften van Verordening (EG) nr. 1221/2009 in de versie van 19 december 2018
- het resultaat van de verificatie en validatie bevestigt dat er geen bewijs is dat men de toepasselijke wettelijke eisen met betrekking tot het milieu niet naleeft;
- de gegevens en informatie in de milieuverklaring van de organisatie een betrouwbaar, geloofwaardig en correct beeld geven van alle activiteiten van de organisatie binnen het in de milieuverklaring genoemde toepassingsgebied.

Aldus opgesteld in Pinneberg op 24 mei 2020,

Dr.-Ing. Hans-Peter Wruk
Milieuverificateur

Kantooradres : Im Stook 12, 25421 Pinneberg
Tel. : +49 4101 51 39 09
Fax.: +49 4101 51 39 79

geaccrediteerd door:
DAU - Deutsche Akkreditierungs- und
Zulassungsgesellschaft für Umweltgutachter mbH
Accreditatienr. DE-V-0051

Dr. Hans-Peter Wruk
Milieuverificateur